

แนวคิดและทฤษฎี เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง



แนวคิดและทฤษฎี

การศึกษาวิจัยเรื่องการศึกษาการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักเรียนมัธยมศึกษา  
กรณีศึกษา: กลุ่มนักเรียนเพื่อประชาธิปไตย ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เพื่อนำมาประกอบเป็น  
กรอบแนวคิดในการวิจัยครั้งนี้ ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ทางการเมือง
2. แนวคิดเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจทางการเมือง
3. แนวคิดเกี่ยวกับสำนึกทางการเมือง
4. แนวคิดเกี่ยวกับความรู้สึกมีประสิทธิภาพทางการเมืองของบุคคล
5. แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง
6. แนวคิดเกี่ยวกับการเคลื่อนไหวทางสังคม

1. แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ทางการเมือง

1.1 ความหมายของการเรียนรู้ทางการเมือง

Almond และ Powell (1966 อ้างถึงใน สายทิพย์ สุคติพันธ์ 2524: 26) ให้ความหมายการเรียนรู้ทางการเมืองว่า หมายถึง กระบวนการที่นำมาซึ่งวัฒนธรรมทางการเมืองแก่ประชาชน ซึ่งเป็นกระบวนการที่จะทำให้บุคคลมีทัศนคติหรือความรู้สึกต่อระบบการเมือง ต่อบทบาทที่ตนมีต่อระบบการเมืองนั้น

Easton และ Dennis (1969 อ้างถึงใน สายทิพย์ สุคติพันธ์ 2524: 26) กล่าวว่า การเรียนรู้ทางการเมือง ประกอบด้วยกระบวนการของการพัฒนาในด้านต่างๆ ที่ทำให้บุคคลได้รับทัศนภาพทางการเมือง (Political Orientation) และรูปแบบพฤติกรรมของตน

การเรียนรู้ทางการเมือง คือ กระบวนการพัฒนาการในด้านต่างๆ ที่ทำให้บุคคลเกิดทัศนภาพการเมือง (Political Orientation) และรูปแบบพฤติกรรมของบุคคลโดยการถ่ายทอด

จากคนรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่ง ตั้งแต่เกิดจนตายโดยต่อเนื่องไม่ขาดตอน และจะส่งผลก่อให้เกิดสิ่ง  
ที่เรียกว่า วัฒนธรรมทางการเมืองขึ้น (บรรพต วีระชัยและสุชิน ตันติกุล, 2518: 25)

การเรียนรู้ทางการเมือง Leon Mann (1972 อ้างถึงใน มาโนช เวชพันธุ์, 2532: 19) หมายถึง กระบวนการที่ปัจเจกบุคคลรู้จักว่าตนอยู่ในระบบการเมืองและทำให้เกิดความสำนึก (Perception) หรือมีปฏิกิริยา (Reaction) ต่อปรากฏการณ์ทางการเมือง โดยเน้นว่า กระบวนการนี้ เกิดจากสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของสังคมที่บุคคลนั้นเป็นสมาชิกอยู่ ทั้งยังเกิดจากปฏิสัมพันธ์ของบุคลิกภาพรวมถึงประสบการณ์ของปัจเจกบุคคลนั้นด้วยกระบวนการที่เกิดขึ้น ถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง ผ่านตัวการ (Agents) ต่างๆ ของสังคม ทำให้แต่ละบุคคลได้เรียนรู้ในอันที่จะกำหนดรูปแบบความสัมพันธ์ของคนกับการเมืองให้เหมาะสม

โดยสรุปการเรียนรู้ทางการเมืองหมายถึง การศึกษาเรื่องการเมืองของแต่ละบุคคล เป็นกระบวนการการศึกษาเรียนรู้ในด้านการเมืองที่เกิดจากตัวการต่างๆซึ่งเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กันอยู่ทั้งทางตรงและทางอ้อมในทุกชั้นตอนของชีวิต อันจะมีผลก่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจ สำนึกทางการเมืองและพฤติกรรมทางการเมืองต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งซึ่งอาจคล้ายคลึงหรือต่างกัน ทั้งอาจเป็นการสนับสนุนหรือไม่สนับสนุนต่อระบบการเมืองที่ตนเกี่ยวข้องกันอยู่ก็ได้

## 1.2 ปัจจัยหรือตัวการที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ทางการเมือง

การเรียนรู้ทางการเมืองที่เกิดขึ้นกับคนทั่วไปนั้น จำเป็นต้องมีหน่วยหรือองค์กร หรือสถาบันที่จะเป็นตัวทำหน้าที่อบรมกล่อมเกลารูปแบบทัศนคติค่านิยมต่างๆให้เกิดขึ้น ซึ่งโดยทั่วไปแล้ว ตัวการในการเรียนรู้ทางการเมืองที่สำคัญ แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่

1) กลุ่มปฐมภูมิ (Primary groups) ได้แก่ ครอบครัว เป็นโครงสร้างพื้นฐานแรกที่บุคคลจะได้พบซึ่งเป็นตัวการในการเรียนรู้ทางการเมืองที่มีอิทธิพลสูงและต่อเนื่องเป็นระยะยาวทั้งโดยทางตรง และทางอ้อม อิทธิพลของครอบครัวที่หล่อหลอมให้สมาชิกภายในครอบครัวจะส่งผลกระทบต่อความรู้สึกนึกคิด สร้างทักษะเกี่ยวกับการมีปฏิสัมพันธ์ทางการเมืองและนำไปสู่การมีส่วนร่วมทางการเมืองในอนาคต การเรียนรู้ทางการเมืองนี้จะเริ่มก่อตัวจากความสัมพันธ์ของพ่อแม่กับลูกๆ ส่งเสริมให้ลูกกล้าที่จะแสดงซึ่งความคิดริเริ่มสร้างสรรค์หรือเปิดโอกาสให้ลูกมีส่วนร่วมในการตัดสินใจหรือแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับกิจกรรมต่างๆ ของครอบครัว สิ่งเหล่านี้จะมีส่วนกำหนดความรู้สึกนึกคิด บุคลิกภาพ และการเรียนรู้ทางการเมืองขั้นพื้นฐานของบุคคลด้วย

## 2) กลุ่มทุติยภูมิ (Secondary groups) ได้แก่

**สถาบันการศึกษา** เป็นองค์การสำคัญมากที่จะก่อให้เกิดการเรียนรู้ ความรู้ ทักษะ และพฤติกรรมทางการเมืองของสมาชิกในสังคม สถาบันการศึกษาจะช่วยปลูกฝังค่านิยม ถ่ายทอดความรู้ ความเป็นมาของการเมืองการปกครองของประเทศ อีกทั้งให้ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการเมือง นอกจากนี้สถาบันการศึกษายังช่วยสอนบุคคลให้รู้จักคิด หรือจะมีวิธีคิดอย่างไร และยังช่วยทำให้กระบวนการเรียนรู้พัฒนาไปอย่างค่อยเป็นค่อยไปเป็นขั้นเป็นตอน (ชัยอนันต์ สมุทวานิช, 2523: 205-206) การเรียนรู้ทางการเมืองส่วนหนึ่งจะเป็นเรื่องของระบบการศึกษา เพราะทำให้คนมีความรู้เรื่องการเมืองดีขึ้น และมีความเชื่อมั่นสูง ในบทบาททางการเมืองของตน มีทัศนคติ ค่านิยม และบุคลิกภาพเป็นอย่างไรขึ้นอยู่กับนโยบายการศึกษา สถาบันการศึกษาว่าเป็นอย่างไร เพราะการศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญต่อการเรียนรู้ทางการเมือง

**กลุ่มเพื่อน** เป็นกลุ่มบุคคลที่มีสถานภาพใกล้เคียงกัน และมีความใกล้ชิดกัน ซึ่งสมาชิกของกลุ่มเหล่านี้จะมีความสัมพันธ์กันอย่างเสมอภาค ยอมรับนับถือความคิดเห็นซึ่งกันและกัน มีการแลกเปลี่ยนทัศนะและความเห็นของกันและกัน ต้องการที่จะเป็นเหมือนเพื่อนในกลุ่ม กลุ่มเพื่อนนี้จะมีบทบาทต่อการเรียนรู้ทางการเมืองโดยกระตุ้นหรือจูงใจหรือกดดันให้สมาชิกมีทัศนคติและพฤติกรรมที่กลุ่มยอมรับอยู่ และความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลนี้จะนำไปสู่การเชื่อมโยงทางพฤติกรรมทางการเมืองด้วย (พลศักดิ์ จิรไกรศิริ, 2522: 17-21)

**กลุ่มอาชีพ** เป็นกลุ่มทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ มีความผูกพันกันด้วยอาชีพการงาน ไม่ว่าจะเป็งานของเอกชนหรือรัฐบาลก็ตาม สมาชิกของกลุ่มอาชีพจะยอมรับต่อบรรทัดฐานของกลุ่มและจะมีประเมินค่าสิ่งต่างๆ ในแนวทางเพื่อประโยชน์ของกลุ่มที่ตนสังกัดอยู่ ดังนั้นสภาพแวดล้อม ระเบียบปฏิบัติหรือลักษณะของงานในกลุ่มอาชีพหรือองค์การ จะมีอิทธิพลอย่างมากในการที่จะหล่อหลอมถ่ายทอดบุคลิกภาพ ความเชื่อ ความนิยม และการอบรม และการเรียนรู้ทางการเมืองแก่สมาชิก (บรรพต วีระสัย และคณะ, 2523: 249-254)

**สื่อมวลชน** ได้แก่ หนังสือ หนังสือพิมพ์ วารสาร วิทยุ โทรทัศน์ อินเทอร์เน็ต เป็นต้น สื่อมวลชนมีส่วนสำคัญในการถ่ายทอดการเรียนรู้ทางการเมือง โดยเฉพาะในสังคมที่มีการแพร่กระจายของข่าวสารทางการเมืองและข่าวสารอื่นๆ ได้อย่างรวดเร็ว สื่อมวลชนมีบทบาทในการส่งผ่านค่านิยม ความเชื่อที่สำคัญๆ ในสังคม ทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม และยังสามารถสร้างความรู้สึกทางอารมณ์ที่มีอิทธิพลต่อการวางรูปแบบความเชื่อทางการเมืองด้วย นอกจากนี้เมื่อสังคมแบบเก่าได้เปลี่ยนมาเป็นสังคมอุตสาหกรรมที่มีความซับซ้อนขึ้น สื่อมวลชนจึงมีหน้าที่

เพิ่มขึ้นอีกประการหนึ่ง คือ การทำให้เกิดกฎเกณฑ์ทางสังคมหรือบางครั้งเรียกว่า การก่อให้เกิดบรรทัดฐานจริยธรรม (ethicizing) ภายใต้หน้าที่นี้เอง สื่อมวลชนจะแสดงให้เห็นความเบี่ยงเบนต่างๆ จากสิ่งที่คนทั่วไปยอมรับ จากกฎหมายและจากขนบธรรมเนียมประเพณี ฉะนั้นสื่อมวลชนจึงพยายามทำให้คนมุ่งสู่มโนธรรมเดียวกัน พัทนี เชนจรรยา (2538: 165) พบว่าวิธีการที่จะให้ประชาชนมีความรู้และเกิดการตื่นตัวทางการเมืองจำเป็นต้องอาศัยเครื่องมือสื่อสารซึ่งเป็นเครื่องถ่ายทอดข้อเท็จจริงและป้อนข้อมูลให้กับประชาชนส่วนใหญ่ได้รับฟัง เป็นผู้สอนและชักนำประชาชนให้เข้าใจบทบาททางการเมืองของตน เกษม ศิริสัมพันธ์ (2515, 87) สื่อมวลชนจึงมีบทบาทต่อการรับรู้ข่าวสารทางการเมืองของบุคคลในสังคมและมีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อระดับความรู้ทางการเมืองของบุคคลในสังคม

เนื่องจากการศึกษาในครั้งนี้มุ่งศึกษาตัวการที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ทางการเมืองของนักเรียนมัธยมศึกษา ดังนั้นผู้วิจัยจึงศึกษาตัวการการเรียนรู้ ได้แก่ ครอบครัว โรงเรียน กลุ่มเพื่อนและสื่อมวลชน เท่านั้น

### 1.3 รูปแบบของการเรียนรู้ทางการเมือง (Models of Political Socialization)

Dawson และ Prewitt (1969 อ้างถึงใน พัฒนาวดี ชูโต, 2524: 16) ได้แบ่งการเรียนรู้ทางการเมืองของบุคคลออกเป็น 2 แบบ ด้วยกันคือ การเรียนรู้ทางการเมืองโดยตรง (Direct Forms) และการเรียนรู้ทางการเมืองโดยทางอ้อม (Indirect Forms) การเรียนรู้ทางการเมืองโดยตรง คือ การถ่ายทอดอบรมโดยที่มีเนื้อหาสาระที่เกี่ยวกับการเมืองโดยเฉพาะ เช่น การเรียนรู้เรื่องประชาธิปไตย เป็นต้น ส่วนการเรียนรู้ทางการเมืองโดยทางอ้อมจะเป็นวิธีการที่ทำให้บุคคลเกิดความโน้มเอียงที่จะเป็นไปในทางการเมืองโดยที่วิธีการเรียนรู้นั้นไม่ได้เกี่ยวกับการเมืองโดยตรงแต่มีอิทธิพลทำให้เกิดการพัฒนาความเป็นตัวตนทางการเมืองของบุคคลได้

Almond และ Powell (1976 อ้างถึงใน พัฒนาวดี ชูโต, 2524: 15) ได้อธิบายรูปแบบของการเรียนรู้ทางการเมืองว่าแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะที่สำคัญ คือ

1. การถ่ายทอดทางการเมืองแบบที่เห็นได้ชัดเจน (Manifest Transmission) หมายถึง กระบวนการถ่ายทอดนั้นเป็นการสื่อสารที่แสดงออกอย่างเปิดเผยชัดเจนในการให้ข่าวสาร ค่านิยมทางการเมือง เช่น การสอนเรื่องหน้าที่ทางการเมืองของประชาชนให้แก่นักเรียน เป็นต้น

2. การถ่ายทอดทางการเมืองแบบแอบแฝง (Latent Transmission) หมายถึง การถ่ายทอดปลูกฝังทัศนคติหรือค่านิยมบางอย่างที่ไม่ใช่ทัศนคติทางการเมืองแต่มีส่งผลกระทบต่อทัศนคติทางการเมืองโดยอ้อมหรือพฤติกรรมทางการเมืองในภายหลัง เช่น เด็กที่ได้รับทัศนคติก้าวร้าวจากครอบครัว จะส่งผลกระทบต่อทัศนคติที่มีต่อการเมือง เช่น จะมีแนวโน้มชอบผู้นำทางการเมืองที่เป็นเผด็จการ เป็นต้น

#### 1.4 การเรียนรู้ทางการเมืองของเด็ก

จากการศึกษาของ Hess และ Easton (1972 อ้างถึงใน สายทิพย์ สุคติพันธ์ 2524: .39) พบว่าโลกทางการเมืองของเด็กนั้นเริ่มก่อตัวเป็นรูปเป็นร่างก่อนที่เด็กจะเริ่มเข้าเรียนในชั้นประถมและจะมีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในช่วงอายุต่อมา

ทัศนภาพทางการเมืองประเภทแรกที่เด็กจะได้เรียนรู้ คือ ความผูกพันต่อชุมชนทางการเมือง ซึ่งจะเริ่มก่อตัวในช่วง 5-6 ปี ความผูกพันกับชุมชนทางการเมือง ในช่วงแรกนี้มีลักษณะเป็นไปด้วยความรู้สึกทางอารมณ์ มากกว่าความรู้ความเข้าใจ นอกจากนี้ เด็กจะสามารถระบุได้ว่า ตนเป็นส่วนหนึ่งของชาติ

ในช่วงอายุ 7-13 ปี เด็กจะรับรู้และเข้าใจสัญลักษณ์ทางการเมืองที่เป็นนามธรรม และซับซ้อนมากขึ้น ในช่วงอายุราว 10-11 ปี เด็กจะสามารถเข้าใจต่อสัญลักษณ์ในลักษณะที่เป็นสถาบันและเริ่มให้ความสำคัญกับบทบาทและสถาบันมากกว่าตัวบุคคล สามารถแยกความแตกต่างระหว่างบทบาทหรือสถาบันกับตัวบุคคลได้ เช่น บุคคลที่ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีกับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี

พัฒนาการในด้านการเรียนรู้ทางการเมืองของเด็ก เกิดขึ้นอย่างมากที่สุดในช่วงอายุระหว่าง 11-13 ปี หลังจากอายุ 13 ปี เด็กจะมีการเรียนรู้ทางการเมืองโดยจะรับรู้ถึงโลกทางการเมืองรอบตัวเขา มีความเข้าใจต่อเหตุการณ์ทางการเมือง มีความคิดเห็นและมีประสบการณ์ทางการเมืองโดยตรง จะมีการรับรู้ข่าวสารข้อมูลและความรอบรู้ทางการเมืองมากขึ้น เด็กในวัย 13-14 จะมองรัฐบาลและใช้อำนาจทางการเมืองในรูปที่เป็นอุดมคติน้อยลง

เมื่อเข้าสู่ช่วงวัยรุ่น เด็กจะมองสิ่งต่างๆ ในระบบการเมืองในแง่ความเป็นจริง (realist) มากขึ้น ในความคิดของเด็กวัยนี้จะรับรู้สิ่งต่างๆ ในโลกการเมืองได้เกือบสมบูรณ์และมีโลกทัศน์ที่ไม่แตกต่างจากผู้ใหญ่มากนัก ช่วงอายุที่เด็กจะมีการเรียนรู้ทางการเมืองจนเป็นสมาชิกของระบบการเมืองที่มีวุฒิภาวะทางการเมือง จะอยู่ในช่วงอายุ 3-13 ปี ความรู้สึกผูกพันชอบ

พอจะก่อตัวอย่างมั่นคง ได้รับการเสริมด้วยความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทและหน้าที่ที่เฉพาะเจาะจงมากขึ้น

นักเรียนมัธยมปลายช่วงอายุ 14-18 ปี จะมีการเปลี่ยนแปลงทัศนคติบางอย่าง แต่จากความเข้มข้นของทัศนคติที่สะสมมาปรากฏในเด็กวัยนี้ชี้ให้เห็นว่า กระบวนการเรียนรู้ทางการเมืองได้มีมานานแล้ว และในช่วงอายุนี้ก็เกือบจะก่อตัวได้รูปสมบูรณ์เต็มที่แล้ว

Hess และ Thorney (1972 อ้างถึงใน สายทิพย์ สุคติพันธ์ 2524: 37) ได้จำแนกแบบของการเรียนรู้ทางการเมืองของเด็กไว้เป็น 4 แบบด้วยกัน คือ

1. แบบของการสั่งสม (The Accumulation Model) บทบาททางการเมืองของเด็กได้มาจากความรู้ ข้อมูล ทัศนคติ และกิจกรรมต่างๆ ซึ่งการสงบและประสบการณ์มีส่วนช่วยส่งเสริมโดยตรง ทัศนคติและพฤติกรรมของเด็กซึ่งเป็นการสั่งสมมาจากการเรียนรู้โดยตรงนี้

2. แบบของการถ่ายโยงระหว่างบุคคล (Interpersonal Transfer Model) การเรียนรู้ทางการเมืองเกิดจากการที่เด็กถ่ายโยงความสัมพันธ์ ความรู้สึก และประสบการณ์ที่เด็กมีต่อผู้ที่เด็กสัมพันธ์ด้วยโดยตรง คือบิดามารดาและครูอาจารย์ เป็นแบบในการมองสภาพทางการเมืองหรือบุคคลที่มีความสำคัญทางการเมือง จึงไม่ได้เกิดจากความรู้เกี่ยวกับสิ่งนั้นโดยตรง แต่เมื่อเด็กได้รับประสบการณ์ด้านอื่นมากขึ้น มีการติดต่อสัมพันธ์กับบุคคลในสังคมมากขึ้น ความรู้สึกหรือความคิดในรูปแบบของการถ่ายโยงระหว่างบุคคลก็ย่อมที่จะค่อยเปลี่ยนแปลงไป

3. การเลียนแบบ (Identification Model) แบบการเรียนรู้ทางการเมืองที่เด็กได้รับเอาโดยตรงจากบิดามารดาและครู เด็กจะกำหนดพฤติกรรมของตนเองจากพฤติกรรมของบุคคลเหล่านี้เป็นแบบของตนโดยไม่รู้ตัว คือถือเอาความคิดเห็นของพ่อแม่เป็นของตน ด้วยโดยปราศจากการชักจูงแต่ประการใด คือ มีความเห็นเหมือนกันโดยอัตโนมัติ

4. แบบพัฒนาการของความรู้ความเข้าใจ (Cognitive Developmental Model) การเรียนรู้ทางการเมืองแบบนี้เกิดจากโครงสร้างของการพัฒนาความรู้ความเข้าใจในทัศนทางการเมืองของเด็กจะเปลี่ยนแปลงตามลำดับขั้นของพัฒนาการของเด็ก เมื่อเด็กถึงขั้นที่สามารถพัฒนาความรู้ความเข้าใจอย่างเต็มที่แล้ว จะเข้าใจเกี่ยวกับการเมืองที่เป็นนามธรรม และสิ่งที่ยุ่งยากซับซ้อนขึ้น เด็กสามารถแยกแยะมองเห็นความแตกต่าง และสร้างการรับรู้และการตอบสนองของเขาได้

Wirt (1970 อ้างถึงใน สายทิพย์ สุคติพันธ์ 2524: 43) ได้สรุปพัฒนาการของการเรียนรู้ทางการเมืองออกเป็นหลายขั้นตอน คือ ในระดับพื้นฐานของการเรียนรู้ เด็กจะได้เรียนรู้ในด้านความผูกพัน การให้ความเชื่อถือ และความจงรักภักดีต่อประเทศและชุมชน เรียนรู้ว่าเป็นสมาชิกของชาติใด พวกใดคือพวกของตน พวกใดเป็นพวกอื่น ในระดับต่อมา การเรียนรู้ทางการเมืองจะเป็นการพัฒนาทัศนคติ ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสถาบันและโครงสร้างทางการเมืองโดยตรงและเฉพาะเจาะจงในขั้นสูงสุด เด็กจะมีพัฒนาการของทัศนคติ ความรู้ความเข้าใจอย่างชัดเจนและเฉพาะเจาะจง ถ้าพิจารณาในแง่ของตัวการในการให้การเรียนรู้ทางการเมืองแก่เด็ก

โรงเรียนและสถาบันการศึกษาจะเป็นตัวการในการเรียนรู้ทางการเมืองที่เป็นหน่วยงานของสาธารณะหน่วยแรก โรงเรียนจะสามารถสร้างความโน้มเอียงทางการเมืองที่สำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่เกี่ยวกับความจงรักภักดีต่อระบบการเมืองและค่านิยมเกี่ยวกับความเห็นพ้องต้องกัน (Consensus) ในสังคม

หลังจากผ่านการสร้างความรู้ความเข้าใจพื้นฐานต่างๆ ในช่วงแรกโดยครอบครัว และโรงเรียน เด็กที่เติบโตขึ้นก็จะมีประสบการณ์ค่าสิ่งที่ได้รับรู้มาในช่วงต้นของวัยรุ่น กลุ่มเพื่อน กลุ่มทุติยภูมิต่างๆ เช่น สื่อมวลชน กลุ่มอาชีพ ตลอดจนปรากฏการณ์ต่างๆ ในระบบการเมืองจะมีบทบาทสำคัญในการเรียนรู้ทางการเมืองไปจนตลอดชีวิต

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้นำแนวคิดการเรียนรู้ทางการเมืองมาใช้เป็นแนวทางสำหรับการศึกษาปัจจัยในการเรียนรู้ทางการเมืองของนักเรียนมัธยมศึกษาว่ามีตัวการหรือปัจจัยสำคัญใดบ้างที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ทางการเมืองของนักเรียน เพราะการเรียนรู้ทางการเมืองเป็นตัวการสำคัญที่ก่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจทางการเมือง เพราะกระบวนการเรียนรู้ทางการเมืองจะมีอิทธิพลต่อค่านิยม ทัศนคติ ความรู้ และโครงสร้างบุคลิกภาพของบุคคลในสังคม ต่อระบบการเมือง อันส่งผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองต่อไป

## 2. แนวคิดเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจทางการเมือง

### 2.1 ความหมายของความรู้ความเข้าใจทางการเมือง

จรรยา สุภาพ (2520: 314) ความรู้ทางการเมืองของประชาชนมีส่วนร่วมสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมทางการเมืองสูงมากและสื่อมวลชน (Mass Media) ซึ่งประกอบด้วยสื่อต่างๆ ที่นำข่าวสารไปสู่มวลชนได้อย่างกว้างขวาง อาทิเช่น หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ ช่วยให้เกิดประโยชน์หลายอย่าง เช่น ถ่ายทอดข่าวสารไปสู่มวลชน รวบรวมความคิดเห็นของประชาชนในภูมิภาคต่างๆ

ภายในประเทศเข้าด้วยกัน ผลก็คือ ช่วยให้ประชาชนเป็นจำนวนมากได้มีโอกาสมีส่วนร่วมทางการเมืองยิ่งขึ้น

การวิจัยนี้ศึกษาความรู้ความเข้าใจทางการเมืองของนักเรียนมัธยมศึกษาใน ความหมายของการที่บุคคลมีความรู้ในข้อเท็จจริง เกี่ยวกับการเมืองการปกครองของประเทศ ความหมายและหลักการของระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย ตลอดจนสิทธิเสรีภาพภายใต้ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2540

## 2.2 ลักษณะความรู้ความเข้าใจทางการเมือง

### ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเมืองทั่วไป

การสร้างทัศนคติและความเข้าใจทางการเมืองโดยทั่วไปให้แก่ประชาชนส่วนใหญ่ มักให้ความสำคัญกับแหล่งที่มาของความรู้ความเข้าใจซึ่งได้แก่ 1) ข่าวสารจากหนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ อินเทอร์เน็ต และสื่อมวลชนต่างๆ 2) สถานศึกษา Almond และ Verba (1965) กล่าวถึง ความรู้ความเข้าใจทางการเมืองว่า ปัจจัยสำคัญอยู่ที่การศึกษา การศึกษาทำให้คนมีความรู้เรื่อง การเมืองดีขึ้นและมีความเชื่อมั่นสูงในบทบาททางการเมืองของตน สถานศึกษามีบทบาทที่สำคัญ ต่อการเปลี่ยนแปลงในทัศนคติ ค่านิยม บุคลิกภาพของผู้เรียนและก่อให้เกิดทัศนภาพทางการเมือง ที่แตกต่างไปจากบุคคลที่ไม่ได้รับการศึกษาหรือบุคคลที่มีการศึกษาที่ต่ำ 3) ข่าวสารจากทาง ราชการ คำแถลงการณ์ของรัฐบาล คำปราศรัยของนายกรัฐมนตรีที่มีต่อประชาชนในโอกาสต่างๆ เมื่อพิจารณาจากแหล่งที่มาดังกล่าว เราอาจจะเข้าใจแนวโน้มของความสำคัญตามลำดับชั้นหรือ ปริมาณ ตลอดจนประสิทธิภาพในการกระจายข่าวสารหรือความรู้ต่างๆ กล่าวคือ ในชุมชนเมือง หรือชุมชนที่มีผู้ได้รับการศึกษาสูง หนังสือพิมพ์ย่อมทำหน้าที่สื่อข่าวได้ดี ส่วนในชุมชนชนบทหรือ ชุมชนที่ประชาชนมีการศึกษาในระดับต่ำ วิทยุและโทรทัศน์จะเป็นตัวการกระจายข่าวหรือความรู้ มากกว่าสื่อชนิดอื่นๆ อย่างไรก็ดี เมื่อนำสื่อประเภทแรกมาเปรียบเทียบกับสถาบันที่ให้ความรู้ ความเข้าใจทางการเมือง ซึ่งได้แก่สถานศึกษาต่างๆ ตลอดจนตัวการเผยแพร่ข่าวทางราชการ สื่อ ประเภทแรกนั้นให้ความรู้ความเข้าใจด้านการเมืองได้กว้างกว่า และบ่อยครั้งกว่าที่ได้จากสถาน การศึกษา เพราะส่วนใหญ่โรงเรียนจะช่วยให้เกิดความรู้ความเข้าใจทางการเมืองเฉพาะแต่ใน ขณะที่เรียนเท่านั้น การจะพัฒนาความรู้ความเข้าใจทางการเมืองต้องอาศัยสื่อมวลชนและการ บอกเล่า ตลอดจนการส่งเสริมสนับสนุนของเจ้าหน้าที่ของรัฐบาลที่เกี่ยวข้องเป็นสำคัญ



## ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความหมายของประชาธิปไตย

Riker (1981 อ้างถึงใน เอกภพ ลิมปวิบูล, 2548:5) ให้ความหมายว่า "ประชาธิปไตยคือรูปของรัฐบาลที่พลเมืองที่มีสัดส่วนมากพอสมควรมีส่วนร่วมในการปกครองประเทศโดยตรงหรือโดยอ้อม จึงแตกต่างชัดเจนจากรัฐบาลที่คนชนชั้นหนึ่งหรือกลุ่มหนึ่งควบคุมหรือโดยคนๆ เดียว ในประชาธิปไตยโดยตรงพลเมืองออกเสียงลงमतออกกฎหมายในที่ประชุมใหญ่ ดังที่เคยทำในนครรัฐของกรีกโบราณ การมีผู้แทนจึงเป็นแบบอย่างของประเทศประชาธิปไตยสมัยใหม่ที่เข้าใจกันในโลกตะวันตก ลักษณะสำคัญของประชาธิปไตยจึงได้แก่ ลักษณะที่ว่าพลเมืองต้องมีอิสระในการพูดและการประชุม เป็นต้น เพื่อจะก่อตั้งพรรคการเมืองต่างๆ ปรองค้ำให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งสามารถจะเลือกผู้สมัครจากพรรคเหล่านี้ในการเลือกตั้งที่ทำกันอยู่เป็นปกติ

Plano (1985 อ้างถึงใน เอกภพ ลิมปวิบูล, 2548 :6) ได้ให้ความหมายว่า ประชาธิปไตยคือ "ระบบการปกครองแบบหนึ่งที่อำนาจทางการเมืองในที่สุดนั้นอยู่ที่ประชาชน ในรัฐประชาธิปไตยสมัยใหม่ตามปกติอำนาจจะถูกกลุ่มหรือสถาบันต่างๆ นำไปใช้ระบบปฏิสัมพันธ์อันซับซ้อน ซึ่งจะเกี่ยวโยงถึงการประนีประนอมหรือต่อรองในกระบวนการตัดสินใจอุดมการณ์ของประชาธิปไตย รวมถึงแนวคิดเหล่านี้

- 1) ปัจเจกชนนิยม ซึ่งยึดหลักว่าหน้าที่หลักของรัฐบาลคือการกำหนดให้เอกชนแต่ละคนได้บรรลุศักยภาพแห่งการพัฒนาที่สูงสุด
- 2) เสรีภาพ ซึ่งอนุญาตให้บุคคลทุกคนมีปริมาณเสรีภาพมากที่สุดที่ไม่ขัดต่อความมีระเบียบเรียบร้อยของสังคม
- 3) ความเสมอภาค ซึ่งถือว่าทุกคนถูกพระเจ้าสร้างขึ้นมาให้เท่าเทียมกัน และมีสิทธิและโอกาสต่างๆ เสมอกัน
- 4) ภราดรภาพ ซึ่งอธิบายว่าเอกชนจะไม่ใช้เสรีภาพไปในทางที่ผิด แต่จะร่วมมือเพื่อสร้างสังคมที่ดีพร้อม ในฐานะที่เป็นระบบการเมือง ประชาธิปไตยเริ่มต้นด้วยฐานคติแห่งอธิปไตยของปวงชน การมอบอำนาจสูงสุดทางการเมืองให้แก่ประชาชน ทั้งสมมติว่าคนสามารถควบคุมชะตากรรมของตนเองได้และสามารถตัดสินใจปัญหาศีลธรรม การตัดสินใจปัญหาในชีวิตประจำวันของตนเองได้ ประชาธิปไตยต้องการระบบการตัดสินใจที่ตั้งอยู่บนฐานการปกครองโดยคนส่วนมากและคุ้มครองสิทธิของคนส่วนน้อย มีหลักค้ำประกันที่มีประสิทธิภาพต่อเสรีภาพทางการเมือง การพิมพ์ ศาสนา การรวมตัวกัน การร้องทุกข์ และความเสมอภาคต่อหน้ากฎหมาย

เป็นสิ่งที่ต้องมีอยู่ในระบอบการปกครองระบอบประชาธิปไตยโดยมีการเมืองพรรคและนักการเมืองเป็นตัวกระตุ้นให้ระบอบประชาธิปไตยทำงานได้ผล

อมร รักษาสัตย์ (2539) ได้สรุปหลักการของประชาธิปไตยที่นักรัฐศาสตร์ส่วนมากเห็นว่าสำคัญไว้ 14 ประการดังนี้

- 1) ประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย เป็นผู้ทรงอำนาจสูงสุด
- 2) รัฐบาลได้อำนาจมาจากประชาชนหรือโดยความยินยอมของประชาชน
- 3) ในประเทศขนาดใหญ่สมัยใหม่ที่ต้องใช้ประชาธิปไตยทางอ้อมนั้นจะต้องมีการเลือกตั้งผู้แทนและพนักงานของรัฐอย่างบริสุทธิ์ยุติธรรม โดยประชาชนสามารถใช้สิทธิเลือกตั้งได้อย่างอิสระ
- 4) สถาบันทางการเมืองที่ทำหน้าที่ตัดสินใจทางการเมืองหรือวางนโยบายสาธารณะต้องตั้งขึ้นด้วยวิถีทางแห่งการแข่งขันเพื่อให้ได้รับคะแนนเสียงเห็นชอบจากประชาชน
- 5) ประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการปกครองประเทศตลอดเวลา ผ่านกลไกต่างๆ หรือใช้สิทธิที่จะแสดงบทบาทต่างๆ ได้โดยตรง
- 6) รัฐบาลต้องรับผิดชอบต่อประชาชน ประชาชนมีสิทธิควบคุมการทำงานของรัฐบาลตลอดเวลาและมีสิทธิเปลี่ยนแปลงรัฐบาลตามวิธีการที่กำหนดไว้
- 7) อำนาจในการปกครองประเทศต้องไม่อยู่ในกำมือของคนคนเดียวหรือกลุ่มเดียว ต้องมีการแบ่งอำนาจการปกครองประเทศอย่างน้อยในระดับหนึ่ง
- 8) รัฐบาลต้องมีอำนาจจำกัด มีการแบ่งและกระจายอำนาจมีการตรวจสอบและถ่วงดุลหรือคานอำนาจซึ่งกันและกัน
- 9) หน้าที่หลักของรัฐบาลคือการส่งเสริมปัจเจกชน เสรีภาพ ความเสมอภาค ภารดรภาพของพลเมือง
- 10) การตัดสินใจสำคัญต้องเป็นไปตามเสียงฝ่ายข้างมาก โดยคำนึงถึงสิทธิของฝ่ายข้างน้อย

- 11) ประชาชนมีความเสมอภาคกันในด้านต่างๆ โดยเฉพาะความเสมอภาคในสายตาของกฎหมาย และความมีโอกาสเท่าเทียมกันในด้านต่างๆ ทุกคนมีศักดิ์ศรีและไม่มีใครมีอภิสิทธิ์เหนือผู้อื่น
- 12) ประชาชนมีสิทธิเสรีภาพต่างๆ อย่างกว้างขวางโดยรัฐบาลให้หลักประกันและคุ้มครองการใช้สิทธิเสรีภาพเหล่านั้นอย่างน้อยในสิทธิเสรีภาพพื้นฐานที่สำคัญ
- 13) ประชาชนต้องมีอิสระในการพูด การพิมพ์ การแสดงความคิดเห็น การร่วมชุมนุม การตั้งพรรคการเมืองเพื่อให้สามารถมีส่วนร่วมในการปกครองประเทศได้จริงและอย่างมีข้อมูลข่าวสาร
- 14) รัฐบาลต้องใช้หลักการปกครองโดยกฎหมาย หรือหลักนิติธรรม ไม่ใช่อำนาจตามอำเภอใจ เช่น บุคคลจะถูกจับกุมคุมขังหรือถูกลงโทษได้ก็เฉพาะเมื่อมีกฎหมายกำหนดว่ามีความผิดและจะต้องได้รับการพิจารณาโดยรวดเร็วเปิดเผยโดยคณะตุลาการไม่ลำเอียง ฯลฯ

### 3. แนวคิดเกี่ยวกับสำนักทางการเมือง

Robert Lane (1969 อ้างถึงในสมพงษ์ บุญประดิษฐ์ 2524: 19) ได้ให้ความหมายพร้อมอธิบายเรื่องของสำนักทางการเมืองว่า หมายถึง "ตนเองในทางการเมือง" ซึ่งหมายรวมถึงการปฏิบัติและความนึกคิด ความรู้สึกที่ไวต่อปฏิกริยาในการสนองตอบ การตระหนักถึงหรือความรู้ตัว ความรู้สึกที่สามารถแยกถูกผิดของสิ่งต่างๆ ซึ่งเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการเมืองและการใช้สติปัญญาความนึกคิดในทางการเมือง

สำนักทางการเมืองของบุคคลใดๆ จึงมักเกิดขึ้นโดยบุคคลนั้นรู้ตัวของตัวเองได้ดี อยู่ตลอดเวลา ไม่ว่าจะบุคคลนั้นจะอยู่ในลักษณะวางเฉยหรือตื่นตัวทางการเมือง เมื่อปัจจัยในลักษณะที่เป็นผลจากระบบการเมืองมากระทบถึงตนเองเป็นต้นว่า นโยบายใหม่ๆ ทางการเมือง และมักจะตั้งคำถามกับตัวเองเสมอว่า "ข้าพเจ้ากำลังทำอะไรอยู่" สำนักทางการเมืองจึงเป็นความรู้สึกยอมรับหรือไม่ยอมรับในลักษณะเดียวกัน โดยเน้นถึงความตื่นตัวต่อสิ่งนั้นเป็นสำคัญ สำนักทางการเมืองจึงเป็นเรื่องของความตื่นตัวและตระหนักถึงความสำคัญต่อการเมือง

ทัศนคติทางการเมือง หมายถึง การที่บุคคลมีความนึกคิดต่อการเมืองแบบใดก็ตาม ไม่ว่าจะเป็นประชาธิปไตย คือการยึดมั่นในความสำคัญและศักดิ์ศรีของบุคคล การมีความเชื่อมั่นในความสามารถของบุคคล เคารพในสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น หรือทัศนคติทางการเมืองแบบ

แต่กิจการที่ยึดมั่นในตัวบุคคลมากกว่าเหตุผล การนิยมอำนาจเบ็ดเสร็จเด็ดขาด การไม่ยอมรับในความเท่าเทียมกันของบุคคล

การศึกษาวิจัยเรื่องสำนึกทางการเมืองของเด็กของสุวรรณีย์ กุลวิจิตรรังสี (2520) เป็นความพยายามที่จะสำรวจความรู้ในแง่ทัศนคติทางการเมืองของเด็กโดยทั่วไป ในขั้นตอนของการได้มาซึ่งสำนึกทางการเมืองจะประกอบไปด้วยการอบรมสั่งสอนของสังคม (Socialization) เพื่อให้เด็กเกิดการเรียนรู้ อันจะเป็นการปลูกฝังค่านิยม ความผูกพัน ทัศนคติ และแบบแผนในการปฏิบัติ โดยผ่านกระบวนการอบรมทางสังคม โดยอาจแบ่งขั้นตอนของการก้าวไปสู่สำนึกทางการเมืองได้ดังนี้

1. ขั้นกำหนดองค์การทางการเมืองได้ (Identification of political objects) เป็นขั้นแรกสำหรับการเรียนรู้ว่าสถาบันหรือองค์กรต่างๆ ทางการเมืองคืออะไร
2. ขั้นเกิดแนวความคิด (Conceptualizations) เมื่อเด็กมีประสบการณ์มากขึ้น เด็กจะเริ่มมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับองค์การปกครองต่างๆ การศึกษาในสหรัฐอเมริกาพบว่า เด็กอายุ 11 ปี สามารถบรรยายหน้าที่ของประธานาธิบดีได้ถูกต้อง
3. ขั้นเข้าใจสาระความเป็นจริง (Subjective involvement) ในขั้นนี้เด็กจะเกิดความรู้ซึ่งอาจเป็นแง่บวกหรือแง่ลบต่อองค์การการเมือง เช่น การรู้ว่ำนักการเมืองคนใดดีกว่าใคร เพราะเหตุผลอะไร เป็นต้น
4. ขั้นแสดงกิจกรรมที่ชัดเจน (Overt-activity) เป็นขั้นที่เด็กมีความรู้สึกริษยาที่จะมีกิจกรรมที่เกี่ยวกับการเมือง เช่น การวิพากษ์วิจารณ์การเมืองการสนับสนุนผู้สมัครรับเลือกตั้งบางคน การเข้าร่วมเดินขบวน เป็นต้น

สำนึกทางการเมืองจึงเป็นความตระหนักหรือการกำหนดตัวเองในทางการเมืองของบุคคลซึ่งเกิดจากกระบวนการเรียนรู้ทางการเมือง อันจะเป็นการปลูกฝังให้เกิดค่านิยมและทัศนคติในทางการเมือง

สำนึกทางการเมืองเป็นความตระหนักหรือการกำหนดตัวเองในทางการเมือง อันเกิดขึ้นจากกระบวนการเรียนรู้ทางการเมือง สิ่งที่มีอิทธิพลต่อความสำนึกทางการเมืองได้แก่ สิ่งแวดล้อมที่บุคคลรับรู้ โครงสร้างทางบุคลิกภาพพื้นฐาน ความเป็นมาทางกรรมพันธุ์อันเป็นมรดกที่ได้รับมาจากบรรพบุรุษและสภาพทางการเมืองและสังคมในปัจจุบัน ความสำนึกทางการเมือง

เป็นพื้นฐานของพฤติกรรมการเมืองและเป็นปัจจัยส่วนบุคคลที่นำไปสู่การมีส่วนร่วมทางการเมือง ประกอบด้วย ค่านิยมความเชื่อ ทักษะคิดและลักษณะทางบุคลิกภาพของแต่ละบุคคล

#### 4. แนวคิดเกี่ยวกับความรู้สึกมีประสิทธิภาพทางการเมืองของบุคคล

##### 4.1 ความหมายของความรู้สึกมีประสิทธิภาพทางการเมืองของบุคคล

ความหมายของ "ความรู้สึกมีประสิทธิภาพทางการเมืองของบุคคล" ได้มีนักวิชาการให้คำนิยามไว้หลายท่านด้วยกัน เช่น Prewitt (1968 อ้างถึงใน สายทิพย์ สุคติพันธ์ 2524: 46) ให้นิยามไว้ว่า ความรู้สึกมีประสิทธิภาพทางการเมืองของบุคคล หมายถึง ความรู้สึกว่าการกระทำทางการเมืองของบุคคลมีหรือสามารถมีผลกระทบต่อกระบวนการทางการเมือง มีความรู้สึกว่าการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและสังคมเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ โดยที่พลเมืองแต่ละคนสามารถมีบทบาทในการนำมาซึ่งการเมืองเป็นความรู้สึกของพลเมืองว่า การกระทำของตนสามารถมีผลต่อเหตุการณ์ทางการเมือง เป็นความเชื่อของบุคคลที่ว่า การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและสังคมสามารถเกิดขึ้นได้โดยการกระทำของเขาและจะสามารถให้ผู้มีอำนาจทางการเมืองมีพฤติกรรมดังที่ตนปรารถนาได้

Campbell (1954 อ้างถึงในสายทิพย์ สุคติพันธ์ 2524: 47) อธิบายว่า ความรู้สึกมีประสิทธิภาพทางการเมืองของบุคคล หมายถึง ความรู้สึกว่าการกระทำทางการเมืองของบุคคลมีหรือสามารถมีผลกระทบต่อกระบวนการทางการเมือง มีความรู้สึกว่าการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและสังคมเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ โดยที่พลเมืองแต่ละคนสามารถมีบทบาทในการนำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงนั้น

พรศักดิ์ ผ่องแผ้วและสายทิพย์ สุคติพันธ์ (2526: 44) อธิบายถึงความรู้สึกมีประสิทธิภาพทางการเมืองของบุคคลว่า หมายถึง ความรู้สึกว่าตนเองเข้าใจและสามารถมีอิทธิพลต่อกิจการของการเมืองการปกครอง การที่สมาชิกของระบบการเมืองมีความรู้สึกที่สามารถอาศัยการเมืองการปกครองเป็นเครื่องมือที่จัดเตรียมไว้ซึ่งพร้อมที่จะทำตามคำแนะนำหรือความต้องการของพลเมือง ความรู้สึกมีประสิทธิภาพทางการเมืองเป็นความรู้สึกหรือความเชื่อของบุคคลซึ่งในความเป็นจริงในระบบการเมืองนั้น บุคคลนั้นอาจมีความสามารถตามความรู้สึกหรือความเชื่อนั้นหรือไม่ก็ได้

พัฒนาวดี ชูโต (2524:22) ได้ให้ความหมายของความรู้สึกมีประสิทธิภาพทางการเมืองของบุคคลว่า เมื่อประชาชนมีความรู้สึกเกี่ยวข้องทางการเมืองแล้ว ประชาชนจะต้อง

เชื่อมั่นว่าตนเองมีบทบาทมีอิทธิพล มีความสามารถแสดงบทบาทต่อระบบการเมือง เช่น เชื่อว่าตนเองสามารถดำเนินการแก้ไขกฎหมายที่ขัดกับประโยชน์ของตนเองได้ หรือเชื่อว่าตนเองสามารถมีส่วนในการแก้ไขกฎหมายที่ไม่เป็นธรรม เรียกร้องสิ่งที่ถูกต้องยุติธรรมและเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมได้

โดยสรุปความรู้สึกมีประสิทธิภาพทางการเมืองของบุคคลจึงหมายถึง การที่บุคคลมีความรู้สึกหรือความเชื่อของบุคคลที่ว่าตนเองมีศักยภาพทางการเมือง เชื่อว่าตนเองมีความเข้าใจในการบริหารงานของรัฐบาลและเชื่อว่าตนสามารถหาช่องทางเข้าไปมีอิทธิพลต่อการเมืองการปกครอง

#### 4.2 ความรู้สึกมีประสิทธิภาพทางการเมืองของบุคคลกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง

Milbrath (1977 อ้างถึงในสายทิพย์ สุคติพันธ์ 2524: 48) พบว่าความรู้สึกมีประสิทธิภาพทางการเมืองของบุคคลนี้มีความเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมทางการเมืองหลายประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีส่วนร่วมทางการเมืองในความหมายที่กว้าง คือ การที่บุคคลมีการกระทำใดๆเพื่อมีอิทธิพลต่อกระบวนการตัดสินใจในระบบการเมือง เนื่องจากความรู้สึกมีประสิทธิภาพทางการเมืองของบุคคลเป็นความรู้สึกที่ว่าตนมีความสามารถที่จะมีอิทธิพลต่อกระบวนการตัดสินใจในระบบการเมืองนั่นเอง บุคคลที่รู้สึกว่าตนเองมีประสิทธิภาพทางการเมืองสูงจะมีระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองสูงกว่าผู้ที่รู้สึกว่าตนมีประสิทธิภาพทางการเมืองต่ำ จึงสรุปได้ว่าความรู้สึกมีประสิทธิภาพทางการเมืองของบุคคลกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองจะมีความสัมพันธ์กันในเชิงบวก กล่าวคือถ้าสิ่งใดสิ่งหนึ่งเปลี่ยนแปลงก็จะส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในอีกสิ่งหนึ่งด้วย

ถ้าพิจารณาอย่างละเอียดถึงลักษณะการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองที่มีความสัมพันธ์กับความรู้สึกมีประสิทธิภาพทางการเมืองของบุคคลจะพบว่าความรู้สึกมีประสิทธิภาพทางการเมืองของบุคคลจะมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมทางการเมืองแบบกระตือรือร้น (gladiatorial activity) อาจเป็นเพราะการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างจริงจังในลักษณะที่เป็นการเรียกร้องต่อระบบการเมืองนั้น ต้องอาศัยความตั้งใจและแรงจูงใจมากกว่าการเข้าร่วมทางการเมืองแบบวงนอก Verba and Norman H. Nie (1972: 67)

## 5. แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง (Political participation)

### 5.1 ความหมายของการมีส่วนร่วมทางการเมือง

สำหรับความหมายของการมีส่วนร่วมทางการเมืองนั้น นักวิชาการทางรัฐศาสตร์ ได้ให้คำนิยาม ความหมายไว้มากมายหลากหลาย ดังต่อไปนี้

Milbrath และ Goel (1977: 2) ได้ให้ความหมายของการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองไว้อย่างกว้างๆ แต่ครอบคลุมว่า หมายถึง กิจกรรมทั้งหลายของประชาชนแต่ละคนที่ต้องการมีอิทธิพลผลักดันหรือยอมรับสนับสนุนต่อรัฐบาล ซึ่งไม่เพียงแต่เป็นการรวมบทบาทในการสร้างอิทธิพลผลักดันให้เกิดผลทางการเมืองตามต้องการเท่านั้น แต่ยังรวมถึงกิจกรรมที่เป็นที่ยอมรับอย่างพิธีการด้วยสำหรับผู้ที่ยอมรับรัฐบาลต้องแสดงออกโดยการประพฤติกรรมตามคำสั่งหรือข้อเรียกร้องของรัฐบาล แต่ผู้ที่ไม่เห็นด้วยก็พยายามสร้างอิทธิพลผลักดันให้มีการเปลี่ยนแปลงหรือแก้ไขปัญหาใหม่การมีส่วนร่วมทางการเมืองจึงมีทั้งเป็นการต่อต้าน เช่น การเดินขบวนประท้วง การจลาจลและมีทั้งที่เป็นการสนับสนุน เช่น การให้ความร่วมมือกับทางการในการเสียด่า การเกณฑ์ทหาร เป็นต้น

ตามทัศนะของ Herbert McClosky (1969: 122) เห็นว่าการมีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นกิจกรรมต่างๆ โดยสมัครใจ ซึ่งสมาชิกในสังคมมีส่วนร่วมโดยตรงหรืออ้อมในการเลือกผู้ปกครองประเทศ การกำหนดนโยบายสาธารณะ การลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง การติดตามข่าวสาร การอภิปราย การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การเข้าร่วมประชุม การบริจาคเงินและการติดต่อกับสมาชิกผู้แทนราษฎร แต่ไม่รวมถึงกิจกรรมที่ไม่สมัครใจ เช่น การเสียด่า การเป็นทหารและหน้าที่ด้านตุลาการ

Norman H. Nie และ Sidney Verba (1975: 1) ได้นิยามการมีส่วนร่วมในทางการเมืองว่าหมายถึง กิจกรรมทางกฎหมายของพลเมืองที่มีจุดมุ่งหมายที่จะมีอิทธิพลในการเลือกกำหนดบุคคลในวงการบริหารบาล หรือกดดันรัฐบาลให้กระทำตามที่พลเมืองผู้นั้นหรือกลุ่มนั้นต้องการ

Myron Weiner (1971:161-163) ได้สรุปนิยามความหมายของการมีส่วนร่วมทางการเมืองไว้ 10 ประการ ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมทางการเมือง หมายถึงการกระทำในการสนับสนุนหรือการกระทำในการเรียกร้องกับผู้นำของรัฐบาล ในระบบการปกครองแบบประชาธิปไตย หรือ เผด็จการ

ก็ได้ เช่น การออกเสียงประชามติ การร่วมชุมนุมเห็นด้วยกับการกระทำของรัฐบาล เพื่อแสดงว่าเป็นการสนับสนุนของมหาชน หรือเพื่อแสดงว่ารัฐบาลมีความชอบธรรม (legitimacy)

2. การมีส่วนร่วมทางการเมืองหมายถึง ความพยายามที่สามารถในการสร้างผลกระทบต่อการทำงานของรัฐบาลหรือการเลือกตั้งผู้นำรัฐบาลยกตัวอย่างเช่น การวิพากษ์วิจารณ์ในระบบการเมืองแบบประชาธิปไตยของบุคคลหรือกลุ่มคน

3. การมีส่วนร่วมทางการเมืองหมายถึงการกระทำของพลเมืองของรัฐตามที่กำหนดไว้ในตัวบทกฎหมาย ตัวอย่างเช่น การออกเสียงเลือกตั้ง การร่วมชุมนุมยื่นข้อเรียกร้องและจูงใจในเรื่องต่าง ๆ ที่เป็นไปตามกฎหมาย ดังนั้นการกระทำเหล่านี้ เน้นที่ว่าจะไม่ขัดกับกฎหมาย

4. การมีส่วนร่วมทางการเมือง หมายถึง วิธีการมีตัวตนซึ่งความหมายนี้ผู้ที่เห็นด้วยก็คือพวกที่เชื่อในระบบประชาธิปไตยแบบมีตัวตน ซึ่งความหมายนี้มีผู้ไม่เห็นด้วยคือพวกที่นิยมประชาธิปไตยโดยตรง

5. การมีส่วนร่วมทางการเมือง หมายถึง ความรู้สึกแปลกแยกเพราะความรู้สึกนี้ทำให้ขาดความสนใจและขาดการกระทำได้และการไม่กระทำที่มาจากความรู้สึกแปลกแยกนั้นอาจจะเกิดผลตามมาแต่มีปัญหาให้คิดว่าเราจะยึดถือปฏิบัติอย่างไร ในการที่จะถือว่าการไม่กระทำอันใด ซึ่งมีผลมาจากความรู้สึกแปลกแยกเป็นการมีส่วนร่วมทางการเมือง

6. การมีส่วนร่วมทางการเมือง นอกจากหมายถึง การกระทำของพวกที่มีความตื่นตัวทางการเมืองมาก ตัวอย่างเช่น พวกที่เข้าสมัครรับเลือกตั้ง หรือพวกที่เข้าเป็นสมาชิกพรรคการเมืองแล้วเรายังรวมถึงการกระทำที่ดูจะมีความตื่นตัวทางการเมืองน้อย เช่น พวกที่ไม่ไปลงคะแนนเสียงแต่ชอบถกเถียงพูดจาเกี่ยวกับเรื่องการเมืองกับเพื่อนบ้าน หรือพวกที่แสดงความคิดเห็นทางการเมือง หรือพวกที่สนใจข่าวสารทางการเมืองในสื่อมวลชน

7. การมีส่วนร่วมทางการเมืองแม้มีคนมองว่าเป็นเรื่องของความต่อเนื่องแต่ก็รวมถึงการกระทำทางการเมืองที่เกิดขึ้นเป็นครั้งคราว และมีความรุนแรงเข้าไปด้วย เช่น การเกิดการจลาจลจู่โจม หรือการลอบสังหาร เป็นต้น

8. การมีส่วนร่วมทางการเมืองซึ่งมองเห็นว่าต้องมีจุดหมายที่จะมีอิทธิพลต่อผู้นำทางการเมืองนั้น ก็ดูได้ไปถึงการกระทำที่ต้องการไปมีอิทธิพลต่อการปฏิบัติการและดำเนินงานของข้าราชการได้ด้วย



9. การมีส่วนร่วมทางการเมืองนี้เป็นการกระทำที่จะมีผลต่อการดำเนินงานทางการเมืองทุกระดับชั้น ซึ่งหมายถึงการดำเนินงานที่มีผลกระทบต่อการเมืองระดับท้องถิ่นและระดับชาติด้วย

10. การมีส่วนร่วมทางการเมือง ดูที่การปฏิบัติทางการเมือง ซึ่งอะไรจะเป็นการปฏิบัติทางการเมืองนั้นก็เป็นเรื่องที่อาจจะต่างกันได้ เช่น ตามกาลเทศะเวลาหนึ่ง อาจจะเป็นแต่อีกเวลาหนึ่งอาจจะไม่เป็น หรือในท้องถิ่นหนึ่งถือว่าเป็น แต่อีกท้องถิ่นหนึ่งถือว่าไม่เป็นก็ได้

นอกจากการให้ความหมายของการมีส่วนร่วมโดยนักวิชาการชาวต่างประเทศแล้ว นักวิชาการทางรัฐศาสตร์ของไทยก็ได้ให้ความหมายในเรื่องการมีส่วนร่วมดังนี้

สุจิต บุญบงการ (2537: 36) ได้สรุปความหมายของการมีส่วนร่วมทางการเมืองว่า การมีส่วนร่วมทางการเมือง หมายถึง กิจกรรมที่บุคคลมีจุดประสงค์เพื่อมีอิทธิพลในกระบวนการตัดสินใจของรัฐบาล

จรรยา สุภาพ (2527: 310) ให้ความหมายการมีส่วนร่วมทางการเมืองว่า หมายถึง การมีส่วนร่วมที่ประชาชนจะพึงมีในการกำหนดนโยบาย ในการตัดสินใจและในกิจการต่างๆ ของรัฐบาลและในทางการเมือง หรือเป็นการมีส่วนร่วมของประชาชนในรัฐบาล เช่น การเข้าเป็นรัฐบาล การมีอิทธิพลต่อรัฐบาล การแสดงความคิดเห็นทางการเมือง

กล่าวโดยสรุปการมีส่วนร่วมในทางการเมืองกิจกรรมหรือการกระทำของประชาชนที่ต้องการมีอิทธิพลต่อการบริหารของรัฐ นโยบายของรัฐหรือต่อการเลือกผู้นำทางการเมือง ไม่ว่าจะเป็นในระดับท้องถิ่นหรือระดับชาติ โดยที่กิจกรรมหรือการกระทำนั้นเป็นได้ทั้งถูกต้องและไม่ถูกต้องตามกฎหมาย ใช้กำลังหรือไม่ใช้กำลัง ทั้งที่สมัครใจหรือไม่สมัครใจไม่ว่าจะประสบความสำเร็จหรือไม่ ไม่ว่าจะมีการจัดอย่างเป็นระเบียบหรือไม่ ไม่ว่าจะเกิดขึ้นเป็นครั้งคราวหรือต่อเนื่องกัน

## 5.2 ลักษณะของการมีส่วนร่วมทางการเมือง

สุจิต บุญบงการ (2537: 37 - 38) ได้แยกลักษณะของการมีส่วนร่วมทางการเมือง ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมทางการเมืองมีความหมายในเรื่องกิจกรรมไม่ใช่ทัศนคติไม่ใช่เป็นเรื่องของความคิด ความรู้สึก หรือความเชื่อทางการเมือง แต่ยอมรับว่า ทัศนคติทางการเมืองมีผลต่อรูปแบบหรือการแสดงออกของการมีส่วนร่วมทางการเมือง

2. การมีส่วนร่วมทางการเมืองใช้กับบุคคลธรรมดา ส่วนนักการเมืองหรือผู้นำทางการเมืองนั้น เราถือว่าเป็นบทบาททางการเมือง (Political role)

3. การมีส่วนร่วมทางการเมือง เป็นเรื่องของการแสดงออกเพื่อให้มีผลต่อการตัดสินใจของรัฐบาลหรือผู้นำประเทศ เช่น ถ้านักศึกษาชุมนุมประท้วงในมหาวิทยาลัยเพื่อได้อิทธิกรบตีออกจากตำแหน่ง จะไม่ใช่เรื่องการมีส่วนร่วมทางการเมืองจนกว่านักศึกษาจะใช้การประท้วงนี้กดดันรัฐบาลหรือผู้นำทางการเมืองให้ช่วยบังคับให้อิทธิกรบตีลาออก ดังนั้นการมีส่วนร่วมทางการเมืองจึงควรเป็นเรื่องของความพยายามที่จะมีผลต่อการตัดสินใจของรัฐบาล สนับสนุนรัฐบาล เปลี่ยนแปลงผู้นำรัฐบาล ปกป้องหรือเปลี่ยนแปลงตัวผู้นำและสถาบันทางการเมืองต่างๆ การมีส่วนร่วมทางการเมืองจึงเป็นได้ทั้งถูกกฎหมายและผิดกฎหมาย สันติหรือรุนแรง ความประสงค์ที่จะผลักดันรัฐบาลนี้ไม่จำเป็นต้องเป็นสิ่งก่อสร้างหรือริเริ่มขึ้นจากตัวผู้มีส่วนร่วมเอง แต่อาจจะมาจากผู้อื่นรวมทั้งผู้นำทางการเมืองได้ด้วย

4. การมีส่วนร่วมทางการเมืองอาจไม่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงการตัดสินใจของผู้นำหรือรัฐบาลแต่อย่างใด แม้ว่าผู้มีส่วนร่วมมีวัตถุประสงค์กดดันรัฐบาล การมีส่วนร่วมทางการเมืองจะมีผลมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับอำนาจทางการเมืองของผู้มีส่วนร่วม ซึ่งมักมีอำนาจทางการเมืองไม่มากนัก และไม่สามารถผลักดันการตัดสินใจของรัฐบาลได้ตลอดเวลาและทุกเรื่อง

วัชรา ไชยสาร (2545) ยังได้วิเคราะห์แนวความคิดการมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยแบ่งการมีส่วนร่วมทางการเมืองในระบบประชาธิปไตยออกเป็น 5 ประเภท ได้แก่

1. การมีส่วนร่วมทางการเมืองในระบบประชาธิปไตยโดยตรง (Direct Democracy) ประชาชนของรัฐทั้งหมดจะร่วมกันประชุมพิจารณาเรื่องต่างๆ หรือทำหน้าที่เป็นสภาเอง ตามทฤษฎีอำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชน โดยมีหลักการว่าประชาชนทุกคนต้องมีส่วนร่วมในการกำหนดกฎเกณฑ์ของสังคม แต่เมื่อจำนวนประชาชนมากขึ้นการปกครองลักษณะนี้จึงเป็นเรื่องยาก

2. การมีส่วนร่วมทางการเมืองในระบบประชาธิปไตยแบบตัวแทน หรือประชาธิปไตยโดยอ้อม (Representative Democracy or Indirect Democracy) อำนาจอธิปไตย

เป็นของชาติ ประชาชนจะเลือกผู้แทนทำหน้าที่แทนตนในสภา ประชาชนทั่วไปมีสิทธิที่จะมีตัวแทน สิทธิออกเสียงเลือกตั้งจะไม่ใช่ของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง สิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนต้องได้รับการรับรอง เช่น สิทธิในการพูด การเขียน การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร เป็นต้น

3. การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในระบบการประชาธิปไตยแบบกึ่งโดยตรง (Semi-direct Democracy) เป็นการนำส่วนการมีส่วนร่วมทางการเมืองในแบบที่ 1 มาผสมผสานกับแบบที่ 2

4. การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในระบบประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Democracy) หรือที่เรียกว่า ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม เป็นประชาธิปไตยแบบตัวแทนที่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วม มีอำนาจในการควบคุมและตรวจสอบการทำงานของผู้ที่ได้รับการเลือกตั้ง อาจเป็นในรูปการมีส่วนร่วมโดยตรง เช่น การออกเสียงประชามติ การเข้าชื่อเสนอกฎหมาย การถอดถอนบุคคลออกจากตำแหน่ง เป็นต้น

5. การมีส่วนร่วมทางการเมืองแบบพหุการเมือง (Plural Politics) เป็นการยอมรับหลักการการมีส่วนร่วมทางการเมืองในระบบประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม โดยการมีส่วนร่วมในทางการเมืองแบบผู้แทน เช่น การเลือกตั้งเพื่อให้ได้ผู้แทนไปทำหน้าที่แทนตน เป็นต้น และการมีส่วนร่วมในทางการเมืองโดยตรง เช่น การเข้าชื่อเสนอกฎหมาย เป็นต้น นอกจากนี้ยังยอมรับการมีส่วนร่วมในทางการเมืองเท่าเทียมกัน ยอมรับความเป็นพหุสังคม (Plural Society) อันเป็นการเคารพในความแตกต่าง และความหลากหลาย

### 5.3 รูปแบบของการมีส่วนร่วมทางการเมือง

Mibrath (1971 อ้างถึงใน นิศานาด พิภพลาภอนันต์, 2548: 12) จำแนกรูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองออกเป็น 6 รูปแบบคือ

1) การเลือกตั้ง (Voting) พบว่า การลงคะแนนเสียงเลือกตั้งเป็นรูปแบบในการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่แยกจากกิจกรรมเกี่ยวกับการรณรงค์หาเสียงและกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับพรรคการเมือง แต่รวมได้กับกิจกรรมที่เกี่ยวกับความรักชาติ ซึ่งแสดงออกโดยการเคารพกับพรรคการเมือง แต่รวมได้กับกิจกรรมที่เกี่ยวกับความรักชาติ ซึ่งแสดงออกโดยการเคารพธงชาติ การเสียภาษี การเคารพกฎหมาย และสนับสนุนประเทศให้ต่อต้านสงคราม ซึ่งผลจากการวิจัยได้พบอีกว่าการไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้งเป็นแสดงออกถึงความจงรักภักดีต่อระบบมากกว่าเป็นการกระทำตามความต้องการของตนที่มีต่อระบบการเมือง จึงเห็นว่าการไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้งนั้น เชื่อได้

ยากกว่าทำให้เกิดความแตกต่างที่สำคัญต่อผลผลิตทางการเมือง โดยให้เหตุผลเพิ่มเติมว่าบุคคลที่ไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้งนั้นเป็นผู้ที่มีความสำนึกในหน้าที่พลเมือง มีความสำนึกในบรรทัดฐานของสังคม และวิธีการดำรงชีวิตในฐานะสมาชิกที่ดีของชุมชน นอกจากนี้การลงคะแนนเสียงเลือกตั้งก็ไม่ต้องการสื่อข่าวสาร และแรงจูงใจมากเหมือนกิจกรรมทางการเมืองอื่นๆ

2) การเป็นเจ้าของหน้าที่พรรคการเมืองและเจ้าหน้าที่รณรงค์หาเสียง (Party และ Campaign Workers) หมายถึง การเข้าร่วมในพรรคการเมืองทั้งในช่วงระหว่างการเลือกตั้งและในการเลือกตั้งขอบเขตของกิจกรรมได้แก่การมีบทบาทในการรณรงค์หาเสียง บริจาคเงินช่วยเหลือพรรคหรือผู้สมัคร ชักชวนประชาชนไปลงทะเบียนเพื่อสิทธิในการลงคะแนนเสียงแก่พรรคหรือสมัครที่ตนชอบการลงสมัครรับเลือกตั้งและการร่วมมือกับกลุ่มต่างๆ ในการปรับปรุงความเป็นอยู่ของชุมชนการมีส่วนร่วมทางการเมืองในรูปแบบดังกล่าวนี้ เป็นแบบแผนของความสัมพันธ์ขั้นต้นระหว่างปัจเจกชนกับรัฐ Milbarth พบว่า ผู้ที่เข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองในรูปแบบนี้มีน้อยมาก เนื่องจากการเข้าร่วมกิจกรรมดังกล่าวต้องอาศัยความตื่นตัวและความสนใจอย่างแท้จริง พวกเขาเข้าร่วมกิจกรรมประเภทนี้จัดอยู่ใน "พวกนักสู้" (Gladiators)

3) การเป็นผู้มีบทบาทในชุมชน (Community Activists) ของเขตของการมีส่วนร่วมทางการเมืองในรูปแบบนี้ ได้แก่ การรวมกันขึ้นมาเพื่อแก้ปัญหาสังคม การทำงานร่วมกับกลุ่มที่ทำงานเกี่ยวกับสังคม การเป็นสมาชิกที่มีความกระตือรือร้นขององค์กรที่มีบทบาทเกี่ยวกับกิจการสาธารณะอื่นๆ และติดต่อกับทางราชการในเรื่องปัญหาสังคม "ผู้มีบทบาทในชุมชน" มีลักษณะคล้ายกับ "เจ้าหน้าที่พรรคและเจ้าหน้าที่รณรงค์หาเสียง" ในหลายๆ ด้านเนื่องจากเป็นผู้ที่มีความกระตือรือร้นสูง และมีระดับความผูกพันทางใจกับชุมชนสูงเช่นเดียวกัน จะแตกต่างกันคือ "ผู้มีบทบาทในชุมชน" มีความเกี่ยวข้องกับพรรคและการรณรงค์หาเสียงน้อยกว่าผู้มีบทบาทในพรรคการเมือง

4) การติดต่อกับทางราชการ (Contracting Officials) การมีส่วนร่วมทางการเมืองในรูปแบบนี้เป็นเรื่องเฉพาะ เช่น การติดต่อกับทางราชการในเรื่องภาษีโรงเรียน การทำถนน การตรวจสอบความมั่นคงทางสังคม เป็นต้น การมีส่วนร่วมแบบนี้มีผล โดยตรงต่อบุคคลนั่นเอง เท่านั้นการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองรูปแบบดังกล่าวนี้ เกือบจะไม่ใช้การมีส่วนร่วมทางการเมืองตามความหมายที่แท้จริง แต่เรียกการมีส่วนร่วมแบบนี้ว่า การมีส่วนร่วมอย่างแคบ (Parochial Participation)

5) การเป็นผู้ประท้วง (Protestors) ขอบเขตของกิจกรรมในการมีส่วนร่วมทางการเมืองในรูปแบบนี้ คือ การเข้าร่วมเดินขบวนตามถนนหรือก่อให้เกิดการจลาจล เพื่อบังคับให้รัฐแก้ไขบางอย่างซึ่งเกี่ยวข้องกับการเมืองให้ถูกต้อง การประท้วงอย่างแข็งขันและเปิดเผยต่อสาธารณชนถ้ารัฐบาลการทำในสิ่งที่ผิดศีลธรรม การเอาใจใส่กับการชุมนุมประท้วง การเข้าร่วมกับกลุ่มประท้วงรัฐบาล และการปฏิเสธการยอมรับกฎหมายที่ไม่ยุติธรรม

6) การเป็นผู้สื่อข่าว (Communicators) รูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองในลักษณะนี้มีขอบเขตของกิจกรรม คือ การเก็บรักษาข้อมูลเกี่ยวกับการเมือง การส่งจดหมายสนับสนุนผู้นำเมื่อเขาทำดี การเข้าร่วมถกปัญหาการเมือง การให้ข้อมูลความรู้เกี่ยวกับการเมืองแก่เพื่อนในชุมชนที่อาศัยอยู่ การให้ความสนใจกับทางราชการ และเขียนจดหมายถึงบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ กิจกรรมแต่ละอย่างต้องการแลกเปลี่ยนข่าวสารระหว่างภายในชุมชนผู้ที่เข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองในรูปแบบของ "ผู้สื่อข่าว" นี้มักเป็นพวกมีการศึกษาสูง มีข้อมูลเกี่ยวกับการเมืองมาก และมีความสนใจการเมืองมากด้วย "ผู้สื่อข่าวทางการเมือง" จะวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลมากกว่า "เจ้าหน้าที่พรรค" หรือ "ผู้รักชาติ" แต่จะไม่แสดงออกด้วย "กิจกรรมการประท้วง"

สำหรับการจำแนกของ Milbrath นั้นได้เพิ่มกิจกรรมอีก 2 รูปแบบได้แก่ การประท้วงเพื่อบังคับให้รัฐแก้ไขบางสิ่งบางอย่างให้ถูกต้อง ประท้วงอย่างเปิดเผยต่อสาธารณชนถ้ารัฐบาลกระทำในสิ่งที่ผิดศีลธรรม เช่น การเดินขบวนตามท้องถนนหรือก่อการจลาจล รวมถึงรูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองโดย การเป็นผู้สื่อข่าวสาร เข้าร่วมถกปัญหาทางการเมือง การให้ความรู้เกี่ยวกับการเมืองแก่เพื่อนๆ ในชุมชน การเขียนจดหมายถึงบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ การแลกเปลี่ยนข่าวสารข้อมูลในชุมชน เป็นต้น

Huntington and Nelson (1976: 12-13) ได้แบ่งรูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองออกเป็น 5 รูปแบบ ดังนี้

- 1) กิจกรรมการเลือกตั้ง (Electoral Activity) หมายถึง กิจกรรมออกเสียงเลือกตั้งและการรณรงค์หาเสียงในการเลือกตั้ง
- 2) การวิ่งเต้น (Lobby) หมายถึง การติดต่อเจ้าหน้าที่หรือผู้นำทางการเมืองเพื่อหาทางเข้าไปมีอิทธิต่อการตัดสินใจ และการกำหนดนโยบายของรัฐบาลโดยใช้ข้อมูลต่างๆ เพื่อผลประโยชน์ของกลุ่มเป็นเกณฑ์

3) กิจกรรมองค์การ (Organization Activity) เป็นกิจกรรมทางการเมืองของกลุ่มองค์กรใดองค์กรหนึ่ง โดยมีจุดมุ่งหมายที่เข้าไปมีส่วนร่วมในเรื่องเกี่ยวกับผลประโยชน์เฉพาะอย่าง หรืออาจจะเป็นผลประโยชน์ต่อส่วนร่วมก็ได้

4) การติดต่อเฉพาะเรื่อง (Contracting) หมายถึง การติดต่อกับเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของทางราชการเป็นการส่วนตัว โดยมุ่งหวังประโยชน์ส่วนตัวเฉพาะครอบครัว หรือหมู่คณะของตน

5) การใช้ความรุนแรง (Violence) หมายถึง กิจกรรมที่พยายามสร้างผลกระทบต่อการตัดสินใจ การกำหนดนโยบายของรัฐบาล โดยการทำร้ายร่างกาย ทำลายทรัพย์สิน กิจกรรมนี้อาจดำเนินไปโดยมีจุดมุ่งหมายที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงระบบทางการเมือง เช่น การก่อรัฐประหารการลอบสังหารผู้นำทางการเมือง หรืออาจมุ่งที่จะเปลี่ยนแปลงการปกครอง เช่น การปฏิวัติ

เกษม อุทยานิน (2516 อ้างถึงใน เอกภพ ลิขิตวิบูล, 2548 : 17-18) ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมทางการเมืองทางตรงของประชาชนในปัจจุบันไว้ดังนี้

1) การแสดงประชามติ (Referendum) มีการให้ประชาชนเข้าร่วมในการพิจารณาและการตัดสินใจที่จะรับหรือไม่รับกฎหมายซึ่งจะออกผลบังคับให้แก่คนที่ผ่านการพิจารณาของสภาเป็นขั้นต้นมาแล้ว ประชามตินี้อาจจะมีทั้งแบบบังคับให้ประชาชนต้องแสดงประชามติก็ได้ขึ้นอยู่กับความจำเป็นมากน้อยเพียงใด

2) การริเริ่มให้เสนอกฎหมาย (Initiative) เกิดขึ้นในสวิสเป็นเวลานานแล้วได้แก่ การชุมนุมของผู้มีสิทธิเลือกตั้งเหมือนกับวิธีการแบบประชุมชาวเมือง (Town Meeting) ในสหรัฐอเมริกา แต่เป็นการเสนอกฎหมายรูปการจะเป็นการทำคำร้องและลงมติให้บัตรเลือกตั้งโดยมีจุดประสงค์ของการริเริ่มให้เสนอกฎหมายนี้ เพื่อให้ประชาชนได้ผ่านกำหนดบางอย่างโดยไม่ต้องฟังความคิดเห็นของสภา

3) การเลือกออกใหม่ (Recall) เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีอำนาจในการปลดอำนาจหน้าที่ของฝ่ายบริหารหรือรัฐบาลได้ เมื่อเห็นว่าผู้นั้นไม่ดำเนินการตามความต้องการของประชาชนหรือปฏิบัติตนไม่สมควร แต่จะต้องเป็นตำแหน่งที่มาจากการเลือกตั้ง

4) การร่วมแสดงความคิดเห็นและร่วมตัดสินใจ (Plebiscite) เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนแสดงความคิดเห็นและร่วมตัดสินใจในปัญหาที่สำคัญเมื่อรัฐบาลไม่สามารถตัดสินใจปัญหานั้นๆ ได้

ชนิษฐา จิราภรณ์สิริกุล (2541:15) กล่าวถึงรูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษา ดังนี้

1. การลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง (voting)
2. กิจกรรมเกี่ยวกับพรรคการเมืองและการรณรงค์หาเสียงให้ผู้อื่นไปลงคะแนนเสียงให้ผู้สมัครที่ตนการเมืองและผู้สมัครรับเลือกตั้ง และเป็นสมาชิกชมรมทางการเมือง
3. การติดต่อเฉพาะเรื่องเจ้าหน้าที่ของรัฐบาล (contacting official) เพื่อรักษาผลประโยชน์บางอย่างของตนหรือกลุ่มเล็ก ๆ ของตน
4. กิจกรรมชุมชนเกี่ยวกับปัญหาสังคมและการเมือง (community activity) มีการตั้งกลุ่มขึ้นมาศึกษาและทำงานเกี่ยวกับปัญหานั้นอย่างกระตือรือร้น กลุ่มที่ตั้งขึ้นนี้ไม่ใช่องค์กรของรัฐบาล แต่เป็นองค์กรเอกชนที่ทำงานเกี่ยวกับปัญหาสาธารณะ มีเป้าหมายสำคัญและเด่นชัด และมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของรัฐบาล บุคคลแม้ไม่ได้กระทำการเพียงเป็นสมาชิกของกลุ่มก็ถือว่ามีส่วนร่วมทางการเมือง
5. การชักจูง (lobbying) หมายถึง ความพยายามของบุคคลหรือกลุ่มคน ที่พยายามติดต่อเพื่อเสนอความคิดเห็น กับเจ้าหน้าที่รัฐบาล หรือผู้นำนักการเมือง ในการตัดสินใจ หรือที่มีผลกระทบต่อประชาชน เป็นการกระทำทั้งในรูปสนับสนุนหรือ คัดค้าน กฎหมายหรือนโยบายอันหนึ่งอันใดโดยเฉพาะ
6. บทบาทของผู้สื่อข่าวสาร (communicator) หมายถึง การมีส่วนร่วม โดยการติดต่อตามข่าวสารทางเมือง ส่งจดหมาย แสดงการสนับสนุนต่อผู้นำทางการเมืองในการดำเนินการที่เห็นว่าเหมาะสมถูกต้อง รวมถึงการเข้าพูดคุยถกเถียงปัญหาทางการเมือง การให้ข่าวสารทางการเมืองแก่เพื่อนบ้าน แสดงความคิดเห็นของตนต่อเจ้าหน้าที่รัฐบาล ลักษณะของการมีส่วนร่วมแบบนี้ต้องมีการแลกเปลี่ยนวาทะ ผู้มีส่วนร่วมต้องมีพื้นฐานความรู้สูงพอสมควร มีการรับรู้ข่าวสารระดับสูงและมีความสนใจทางการเมืองสูงด้วย

7. การประท้วง (protestor) หมายถึง ความพยายามมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของรัฐบาล ด้วยการใช้ความรุนแรง ก่อให้เกิดความเสียหายทางวัตถุ บุคคล และทรัพย์สิน

#### 5.4 ระดับของการมีส่วนร่วมทางการเมือง

ณรงค์ สิ้นสวัสดิ์ (2527) จัดระดับของการที่ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองในระบบประชาธิปไตยจากมากไปหาน้อยดังนี้

- 1) การดำรงตำแหน่งทางการเมือง
- 2) การสมัครเข้ารับเลือกตั้งเพื่อดำรงตำแหน่งทางการเมือง
- 3) การช่วยโฆษณาหาเสียง
- 4) การเข้าร่วมทางอ้อม เช่น การอ่านหนังสือพิมพ์
- 5) การไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง
- 6) การไม่ไปลงคะแนนเสียง ไม่รู้ความเป็นไปทางการเมืองเลย

#### 5.5 ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมในทางการเมืองของประชาชน

ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมในทางการเมืองของประชาชนแบ่งออกเป็น 4 ประการใหญ่ๆ ดังต่อไปนี้

1. บริบททางสังคม (Context of Society) สังคมใดมีการระดมทางสังคม (Social Mobilization) ต่ำ ประชาชนที่ได้รับการศึกษามีจำนวนน้อย การเข้าถึงข้อมูลข่าวสารกระทำได้ยาก ภาวะทางสังคมยังคงมีความเป็นสังคมต่ำ การมีส่วนร่วมในทางการเมืองก็จะต่ำความกระตือรือร้นที่จะมีส่วนร่วมทางการเมืองน้อยทำให้ขาดอำนาจต่อรอง ในขณะที่เดียวกันถ้าสังคมใดมีการระดมทางสังคมสูง ประชาชนส่วนใหญ่ได้รับการศึกษาสูง มีการรับรองสิทธิรับรู้ข้อมูลข่าวสารที่มีผลในทางปฏิบัติ มีความเป็นสังคมเมือง ก็จะส่งเสริมการมีส่วนร่วมในทางการเมือง ให้รูปแบบ วิธีการหรือกลยุทธ์ในการมีส่วนร่วมในทางการเมืองมีความแตกต่าง มีความหลากหลาย และมีอำนาจต่อรองสูงมากขึ้น

2. บริบททางเศรษฐกิจ (Context of Economics) ถ้าประชาชนมีฐานะทางเศรษฐกิจไม่ดีก็อาจเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองน้อยเพราะต้องมีภาระหน้าที่อยู่กับเรื่องการค้าขาย



เป็นสำคัญ ปัญหาความเดือดร้อนทางเศรษฐกิจก็อาจจะผลักดันให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในทางการเมืองมากขึ้นได้ หากประชาชนเห็นว่าการเข้ามีส่วนร่วมในทางการเมือง อาจทำให้มีการเปลี่ยนแปลงตัวผู้นำหรือทำให้การตัดสินใจของรัฐเป็นผลประโยชน์ต่อตนได้

3. บริบททางวัฒนธรรมการมีส่วนร่วมทางการเมือง (Context of Political Culture) ประชาชนไม่มีความรู้ความเข้าใจในระบบการเมือง และไม่สนใจที่จะมีส่วนร่วมในทางการเมือง ไม่สนใจที่จะมีส่วนร่วมในปัญหาบ้านเมือง ทั้งยังโน้มเอียงในทางยอมรับอำนาจและเชื่อฟังรัฐบาลก็จะทำให้การมีส่วนร่วมในทางการเมืองของประชาชนไม่มีความหมาย ในทางตรงกันข้าม หากรัฐใดประชาชนมีวิสัยทัศน์ทางการเมืองกว้างไกล มีการสร้างสมมติชีวิตและนิสัยประชาธิปไตยหรือมีทัศนคติแบบพลเมืองอารยะ (Civic attitude) ตระหนักถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมทางการเมือง มีความรู้สึกร่วมกันว่า การมีส่วนร่วมในทางการเมืองเป็นพันธกิจที่สำคัญของพลเมือง จึงมีความกระตือรือร้นที่จะมีส่วนร่วมทางการเมือง ซึ่งส่วนใหญ่มักเป็นพลเมืองที่มีสถานภาพทางสังคมสูง มีการศึกษาดี และสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้

4. บริบททางการเมือง (Context of politics) ถ้าระบอบการเมืองการปกครองไม่เอื้ออำนวยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในทางการเมืองของประชาชน ประชาชนก็มักจะอยู่ในระดับต่ำมาก รัฐใดที่มีการเมืองการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่ยังมีความเป็นประชาธิปไตยมากเท่าไร การมีส่วนร่วมในทางการเมืองของประชาชนในรัฐนั้นก็จะมีมากขึ้นเช่นกัน

นอกจากนั้น McClosky (1968) ยังได้เสนอปัจจัยที่อธิบายการเข้าร่วมทางการเมืองหรือไม่นั้น มีสาเหตุมาจากปัจจัย 3 ประการได้แก่

- 1) ตัวแปรด้านสิ่งแวดล้อมทางสังคม ได้แก่ เพศ อายุ ศาสนา รายได้ ถิ่นที่อยู่อาศัย ฯลฯ
- 2) ตัวแปรด้านจิตวิทยา ได้แก่ อำนาจ การแข่งขัน ความสำเร็จ ฯลฯ
- 3) ตัวแปรด้านสิ่งแวดล้อมทางการเมือง ได้แก่ ประเด็นทางการเมือง อุดมการณ์ทางการเมือง ฯลฯ

สำหรับการศึกษาการมีส่วนร่วมทางการเมืองในครั้งนี้อยู่ภายใต้ข้อจำกัดในเรื่องของอายุเนื่องจากการศึกษาการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักเรียนมัธยมศึกษาซึ่งไม่สามารถร่วมกิจกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองในทุกรูปแบบได้

## 6. แนวคิดเกี่ยวกับการเคลื่อนไหวทางสังคม

Sidney Tarrow (1994 อ้างถึงในพงศกร รอดชมภู, 2540:39) ได้ให้นิยามการเคลื่อนไหว (movement) ว่าประกอบไปด้วย การท้าทายรวมหมู่ (collective challenges) โดยประชาชนที่มีความมุ่งหมายร่วมกัน (common purposes) และมีความเป็นปึกแผ่น (solidarity) และการรักษาปฏิสัมพันธ์ (sustain interaction)

การท้าทายรวมหมู่ หมายถึง การขัดขวาง หรือ การแสดงความไม่แน่ใจในการกระทำของผู้อื่น ซึ่งมักจะมีวินัยได้โดยการมีคำขวัญ (slogans) โดยรูปแบบของการแต่งกาย บทเพลงหรือการใช้ชื้อวัตถุที่คุ้นเคยด้วยสัญลักษณ์ใหม่หรือแตกต่างกันออกไป การเคลื่อนไหวมีการกระทำที่หลากหลายตั้งแต่การให้แรงจูงใจที่เลือกต่อสมาชิก การสร้างความเห็นพ้องระหว่างผู้สนับสนุนปัจจุบัน หรือ อนาคต ทำการวิ่งเต้น (lobbying) และเจรจาต่อรอง (negotiating) กับหน่วยงานราชการ และท้าทายกฎของวัฒนธรรมผ่านทางศาสนาใหม่หรือการฝึกฝนตนเอง อย่างไรก็ตาม คุณลักษณะสำคัญของการเคลื่อนไหวทางสังคมได้แก่การท้าทายรวมหมู่นี้เอง เนื่องจากต้องการเรียกร้องความสนใจจากผู้สนับสนุน และได้รับความสนใจจากทั้งฝ่ายต่อต้านการประท้วงและกลุ่มที่สาม เนื่องจากโดยพื้นฐานแล้วขาดแคลนทรัพยากรที่คงที่ประเภทเงินองค์การ การเข้าถึงรัฐเป็นต้น

ความมุ่งหมายร่วมกัน ความหมายว่า ประชาชนไม่เสี่ยงชีวิตหรือเวลาของตนเองให้กับการเคลื่อนไหวทางสังคม นอกจากพวกเขาคิดว่า มีเหตุผลอันดีในอันจะทำเช่นนั้น เหตุผลที่ว่าเป็นคือ การมีความมุ่งหมายร่วมกัน

ความเป็นปึกแผ่น หมายถึง การที่ผู้มีส่วนร่วมมีการรับรู้ต่อผลประโยชน์ร่วมกัน ซึ่งแปรเปลี่ยนตามความรู้สึกชาตินิยมซึ่งเป็นพื้นฐานขององค์กรเคลื่อนไหวตั้งแต่ในอดีต เนื่องจากสามารถดึงความรู้สึกถึงความเป็นปึกแผ่นหรือเอกลักษณ์ร่วมกันได้มากกว่า ประเด็นอื่นๆ เช่น เรื่องของชนชั้น เป็นต้น อย่างไรก็ตาม การจลาจลหรือฝูงชน (mob) ไม่ใช่เป็นตัวการเคลื่อนไหวทางสังคมในตัวของมันเอง หากแต่เป็นเครื่องชี้ว่าการเคลื่อนไหวนั้นกำลังอยู่ในกระบวนการแปรเปลี่ยน

การรักษาการกระทำรวมหมู่ การรักษาการกระทำรวมหมู่ต่อฝ่ายต่อต้านการประท้วงเท่านั้นที่จะทำให้ปัญหาที่ได้เอียงกันกลายเป็นการเคลื่อนไหวทางสังคม ทั้งนี้ด้วยการมีความมุ่งหมายร่วมกัน เอกลักษณ์ การรวมหมู่และความสามารถในการแสดงการท้าทาย

พฤทธิสถาน ชุมพล (2546: 337) ได้กล่าวถึงการเคลื่อนไหวทางสังคมว่าเป็น "ขบวนการทางสังคม" ซึ่งหมายถึง การเชื่อมโยงปัจเจกบุคคลจำนวนมากเข้าด้วยกัน เป็นผู้กระทำการรวมหมู่ โดยที่ปัจเจกบุคคลเหล่านั้นเข้าใจว่าตนเองมีผลประโยชน์ร่วมกัน หรือมีอัตลักษณ์เดียวกัน Saint-Simon นักสังคมวิทยาชาวฝรั่งเศสใช้คำศัพท์นี้เป็นครั้งแรกในช่วงปลายศตวรรษที่ 18 เพื่อบรรยายถึงขบวนการประท้วงทางการเมืองและสังคมที่เกิดขึ้นมากในประเทศฝรั่งเศสและที่อื่นๆของยุโรปในช่วงนั้น ต่อมาคำว่า Social Movement ได้ถูกนำมาใช้กับพลังทางการเมืองที่ไม่เห็นด้วยกับสภาพที่เป็นอยู่ของสังคม ไม่ว่าจะในบางส่วนหรือทั้งหมด เช่น ขบวนการแรงงาน (labour movement) ในยุโรปตะวันตก ซึ่งแสดงพลังความต้องการของชนชั้นกรรมาชีพที่จะเปลี่ยนแปลงสังคมอุตสาหกรรมทุนนิยมตะวันตก ต้องการสิทธิของคนงานเพิ่มขึ้นและเพื่อแสวงหาช่องทางให้คนในชนชั้นสามารถเข้าถึงกระบวนการทางการเมืองได้มากขึ้น โดยการมีสิทธิเลือกตั้ง การจัดตั้งพรรคการเมือง ตลอดจนสหภาพแรงงาน

Paul Wilkinson 1971 (อ้างถึงใน พงศกร รอดชมภู, 2540:37) ได้สรุปลักษณะของการเคลื่อนไหวทางสังคมได้ 3 ประการดังนี้

- 1) การเคลื่อนไหวทางสังคม เป็นความพยายามรวมหมู่ที่ไตร่ตรองไว้แล้ว ในการส่งเสริมการเปลี่ยนแปลงในทิศทางใดๆและโดยทิศทางใดๆไม่เว้นแม้แต่ความรุนแรง ผิดกฎหมาย ปฏิวัติ หรือ การถอนตัวไปสู่ชุมชนอุดมคติ
- 2) การเคลื่อนไหวทางสังคม ต้องสร้างความมั่นใจให้กับองค์กรในสัดส่วนอย่างน้อยที่สุดจำนวนหนึ่ง ตั้งแต่องค์กรประเภทที่ไม่เป็นทางการ มีลักษณะหลวมๆเป็นเพียงส่วนหนึ่งขององค์การไปจนถึงองค์การที่มีความเป็นสถาบันสูง มีลักษณะเป็นราชการและกลุ่มบริษัท
- 3) การเข้าร่วมของการเคลื่อนไหวทางสังคม เพื่อเปลี่ยนแปลงขององค์การ
- 4) เป็นความตั้งใจที่จะรวมตัวกัน เข้าร่วมทางบรรทัดฐานกับจุดหมายของการเคลื่อนไหวหรือความเชื่อและการมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันในส่วนของผู้ตามหรือมวลชนสมาชิก

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

#### ปัจจัยส่วนบุคคล

ชะลอ ไบเจริญ (2520) ได้ศึกษาเรื่องที่เกี่ยวข้องกับ ความคิดเห็นทางการเมืองของผู้นำเยาวชนชนบทพบว่าผู้นำเยาวชนชนบทที่มีความรู้ในความเข้าใจทางการเมืองพอสมควร โดย

ผู้นำเยาวชนชนบทชายจะมีความรู้ความเข้าใจในทางการเมืองมากกว่า จากนั้นยังพบว่าผู้นำเยาวชนชนบทยังมีความเชื่อมั่นในตัวเองที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองมากกว่านิสิตนักศึกษาอีกด้วย

อภิวุฒิ พิมลแสงสุริยา (2535) ได้ศึกษาว่าวัฒนธรรมทางการเมืองแบบมีส่วนร่วมของนักศึกษาคณะรัฐศาสตร์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พบว่าเพศชายมีแนวโน้มวัฒนธรรมทางการเมืองแบบมีส่วนร่วมสูงกว่าเพศหญิง

ชัยวัฒน์ รัฐขจร (2522) ได้ศึกษาเรื่องความเข้าใจทางการเมืองและการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน: ศึกษาเฉพาะกรณีประชาชน อำเภอเมืองชลบุรี ประเทศไทย พบว่าประชาชนมีความรู้ความเข้าใจทางการเมืองในระบบประชาธิปไตยค่อนข้างต่ำ โดยเพศชายและผู้มีระดับการศึกษาสูงกว่า จะมีความเข้าใจทางการเมืองและมีส่วนร่วมทางการเมืองมากกว่า

สุชาติ ราชบุรีดุสิต (2521) ศึกษาภาพพจน์เกี่ยวกับอำนาจทางการเมืองของนักเรียน: ศึกษาเฉพาะกรณีนักเรียนระดับประถมและมัธยมในกรุงเทพมหานคร โดยศึกษานักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-มัธยมศึกษาปีที่ 3 พบว่าภาพพจน์ที่เด็กมีต่อรัฐบาลอยู่ในระดับปานกลาง และยังเมื่อเด็กมีระดับชั้นเรียนสูงขึ้น ภาพพจน์ในทางที่สนับสนุนต่อรัฐบาลลดลง นักเรียนชายมีภาพพจน์ต่อรัฐบาลในเชิงสนับสนุนมากกว่านักเรียนหญิง สถานะทางเศรษฐกิจของเด็กมีอิทธิพลต่อภาพพจน์ที่มีต่อรัฐบาลกล่าวคือสถานะทางเศรษฐกิจครอบครัวยิ่งสูง ภาพพจน์ในเชิงสนับสนุนต่อรัฐบาลยิ่งลดลง นอกจากนั้นยังพบว่านักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์มีผลต่อภาพพจน์ในเชิงสนับสนุนรัฐบาล ยิ่งผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนยิ่งสูงภาพพจน์ในเชิงสนับสนุนรัฐบาลยิ่งลดลง

มานะศรี ยงเจริญ (2522) ได้ศึกษาเรื่องการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษาไทย : ศึกษาเฉพาะกรณีนักศึกษาคณะรัฐศาสตร์ ชั้นปีที่ 3 และชั้นปีที่ 4 มหาวิทยาลัยรามคำแหง โดยหาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรด้านสถานภาพส่วนบุคคล สถานภาพทางสังคม ความรู้และทัศนคติทางการเมืองกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง ได้แก่ การประท้วง การมีบทบาทในชุมชน การรณรงค์หาเสียง และการทำงานให้แก่พรรคการเมือง การสื่อข่าวทางการเมือง และการลงคะแนนเสียง พบว่ากลุ่มที่มีส่วนร่วมทางการเมืองสูงกว่ากลุ่มอื่น ไม่ว่าจะมีส่วนร่วมในบางกิจกรรมหรือทั้งห้ากิจกรรม ได้แก่ นักศึกษาชาย นักศึกษาที่มีอายุมากกว่า นักศึกษาที่มีวุฒิการศึกษาเดิมสายอาชีพและไม่มีการติดตามรับราชการ เป็นผู้ที่มีค่าใช้จ่ายสูงกว่าและมีความรู้ทางการเมืองสูงกว่า

ฐิติยาธร ผ่องพันธ์ (2542:บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเรื่องปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรีไทยในเขตบางเขน โดยศึกษาจากสตรีที่มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งในเขตบางเขน จำนวน 398 คน ผลการศึกษาพบว่า สตรีที่มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งในเขตบางเขนมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับต่ำ ทั้งการไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง การเข้าไปมีส่วนร่วมกับกิจกรรมของพรรคการเมือง การร่วมกิจกรรมของชุมชน การชักจูงโน้มน้าวเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือผู้นำทางการเมือง การเข้าร่วมประท้วงและดำเนินการเป็นผู้สื่อข่าวทางการเมือง โดยสตรีที่มีรายได้สถานภาพสมรสและการเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคมที่แตกต่างกัน จะส่งผลให้สตรีมีส่วนร่วมทางการเมืองแตกต่างกัน ส่วนประเด็นอายุ ระดับการศึกษา และอาชีพ ที่แตกต่างกันไม่ส่งผลให้สตรีมีส่วนร่วมทางการเมืองแตกต่างกัน

ธงชัย วงศ์ชัยสุวรรณ และ เทียนชัย วงศ์ชัยสุวรรณ (2542) ศึกษา การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนชั้นกลาง งานวิจัยนี้พบว่า โดยส่วนใหญ่สถานะทางเศรษฐกิจและสังคมมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมทางการเมืองและทัศนคติทางการเมือง ประชาชนชั้นกลางมีความพอใจในรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันและหลักเกณฑ์ที่สำคัญที่ประชาชนชั้นกลางจะนำมาใช้ในการเลือกบัญชีรายชื่อ (ปาร์ตี้ลิสต์) คือพิจารณาว่าพรรคการเมืองใดทำประโยชน์ให้แก่ท้องถิ่นมากน้อยเพียงใด และพิจารณาจากคุณวุฒิและความซื่อสัตย์ของบุคคลที่ปรากฏอยู่ในบัญชีรายชื่อ

#### การเรียนรู้ทางการเมือง

พรศักดิ์ และ สายทิพย์ (2526) พบว่า การเรียนรู้ทางการเมืองผ่านประสบการณ์ของเด็กเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในครอบครัว จะส่งผลต่อความรู้สึกมีความรู้สึกมีประสิทธิภาพทางการเมืองของบุคคล โดยเป็นการสร้างทักษะเกี่ยวกับการปฏิสัมพันธ์ทางการเมืองและนำไปสู่การมีส่วนร่วมทางการเมืองในอนาคต

พัฒน์นาวดี ชูโต (2524) ศึกษาเรื่องพฤติกรรมการสื่อสารกับสังคมประกิตทางการเมือง กรณีศึกษาเฉพาะกลุ่มนักศึกษาวิชาการสื่อสาร พบว่าปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ไปในทิศทางเดียวกับการมีทัศนคติทางการเมืองแบบประชาธิปไตย ได้แก่ การเปิดรับข่าวสารทางการเมืองจากหนังสือพิมพ์ และปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ไปในทิศทางเดียวกับความสนใจทางการเมือง ความรู้ทางการเมืองและการมีส่วนร่วมทางการเมืองได้แก่ การสื่อสารทางการเมืองกับเพื่อน จึงสรุปได้ว่าพฤติกรรมการสื่อสารย่อมมีความสัมพันธ์กับสังคมประกิตทางการเมืองในระดับที่แตกต่างกัน



เสนห์ นนทโชติ (2524) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การสื่อสารทางการเมืองกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในชุมชนชนบทไทย: ศึกษาเฉพาะกรณีบ้านวังคล้า อ.เสิงสาง จ.นครราชสีมา พบว่าประชาชนในชุมชนมีระดับของการสื่อสารทางการเมืองและระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองค่อนข้างต่ำ โดยผู้ที่มีการรับข่าวสารทางการเมืองมากกว่าจะมีส่วนร่วมทางการเมืองมากกว่า

การศึกษาเรื่อง "อินเทอร์เน็ตและสื่อมวลชนต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร" ของมลินี สมภพเจริญ (2547:172) พบว่า นักศึกษามีการเปิดรับข่าวสารทางการเมืองผ่านทางสื่อมวลชนมาก ยิ่งทำให้เกิดการมีส่วนร่วมทางการเมืองมากเช่นกัน

ผลงานวิจัยของ วรา วัฒนาจตุพร (2545) เรื่อง พฤติกรรมการเปิดรับเนื้อหาข่าวสารทางการเมืองเกี่ยวกับเหตุผลที่เข้าชมเว็บไซต์ในสวนข้อมูลทางการเมืองไทยที่กลุ่มตัวอย่างเลือกเป็นลำดับหนึ่ง คือ ต้องการรับทราบข้อมูลและเหตุการณ์ต่างๆประจำวันมากที่สุด ลำดับสองคือต้องการเข้าไปมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น ลำดับต่อมาคือติดตามบทความทางการเมืองของนักวิชาการ นอกจากนี้ยังมีพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของคนอื่นๆ สนใจความคิดคนอื่น และติดตามการเมืองเพื่อความบันเทิง

สาลินี หลีเจริญกุล (2538) ศึกษาพฤติกรรมการสื่อสารกับความรู้ ทศคติและการมีส่วนร่วมทางการเมืองในการเลือกตั้งทั่วไปครั้งที่ 18 ของผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งกลุ่มอายุ 18-20 ปี ในเขตกรุงเทพมหานครพบว่า ความรู้ทางการเมืองของกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่อยู่ในระดับสูง ทศคติทางการเมืองแบบประชาธิปไตยส่วนใหญ่ในระดับปานกลางการมีส่วนร่วมทางการเมืองน้อย ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยภาพรวมคือ การฟังข่าวสารทางการเมืองเกี่ยวกับการเลือกตั้งจากวิทยุ การไปฟังผู้สมัครรับเลือกตั้งปราศรัยหาเสียงและการหาเสียงช่วยผู้รับสมัครรับเลือกตั้ง การชมข่าวสารทางการเมืองเกี่ยวกับการเมือง

#### ความรู้ความเข้าใจทางการเมือง

สมนึก พิพิธรังษี (2540) ศึกษา พฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งของประชาชนอายุ 18-19 ปี: ศึกษากรณีจังหวัดนครราชสีมา ผลการศึกษาพบว่าประชาชนอายุ 18-19 ปีในจังหวัดนครราชสีมาส่วนใหญ่มีเหตุผลในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง เพราะต้องการผู้สมัครที่มีความรู้ความสามารถ ส่วนใหญ่ไม่เห็นด้วยกับการซื้อเสียงเลือกตั้ง มีความรู้ความเข้าใจ

ในการเมือง เป็นผู้ตัดสินใจเลือกผู้สมัครรับเลือกตั้งด้วยตนเอง และมีเกณฑ์ในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งโดยนิยมในตัวบุคคลมากกว่าพรรคการเมือง

กาญจนาวัลย์ ปานเฟื่อง (2545) ศึกษาความรู้เข้าใจของประชาชนเกี่ยวกับการเลือกตั้งตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยของประชาชนในจังหวัดนนทบุรี เลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและปัจจัยที่มีผลต่อความรู้และความเข้าใจดังกล่าว ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการเลือกตั้งตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ในระดับปานกลางและปัจจัยที่มีผลทำให้ความรู้และความเข้าใจของประชาชนเกี่ยวกับการเลือกตั้งตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 คือ เพศ อาชีพ ความสนใจข่าวสารทางการเมืองและการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง

### สำนึกทางการเมือง

สุวรรณี กุลวิจิตรรังสี (2520) ได้ศึกษาเรื่อง ความสำนึกต่อชาติของนักเรียนโรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์พบว่านักเรียนมีความสำนึกต่อชาติในระดับที่สูงไม่ว่าจะอยู่ในระดับชั้นใด เพศใด นักเรียนมีความสำนึกต่อสัญลักษณ์ของชาติ ความเป็นชาติ พระมหากษัตริย์ ศาสนา และวัฒนธรรมสูงกว่าความสำนึกด้านการมีส่วนร่วมทางการเมืองชี้ให้เห็นว่าการปลูกฝังความสำนึกต่อศาสนา วัฒนธรรมและการเมืองเป็นสิ่งที่ควรให้ความสำคัญควบคู่กับการให้การศึกษา เป็นความรับผิดชอบของสถาบันที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเรียนรู้ทางการเมืองคือ รัฐบาล พ่อแม่ผู้ปกครอง ครู อาจารย์และสื่อมวลชนต่างๆ ที่จะต้องช่วยกันให้การอบรมสั่งสอนให้ความรู้ความเข้าใจและเห็นถึงความสำคัญ เพื่อพัฒนาทัศนคติและปลูกฝังความสำนึกต่อชาติแก่เยาวชนที่จะเป็นกำลังสำคัญของชาติต่อไป

สมบัติ อารงธัญวงศ์ (2538: ได้ทำการศึกษาทัศนคติทางการเมืองของเยาวชนในเขตกรุงเทพมหานคร โดยใช้เยาวชนกลุ่ม 16-18 ปี ผลการศึกษาพบว่าเยาวชนส่วนใหญ่มีความสนใจในการมีส่วนร่วมทางการเมืองและสนใจเลือกตั้งบุคคลมากกว่าเลือกพรรคการเมือง เยาวชนส่วนใหญ่มีความเห็นว่านักการเมืองไม่ค่อยน่าศรัทธา ในด้านปัจจัยภูมิหลังกับทัศนคติทางการเมืองพบว่า ปัจจัยที่เกี่ยวกับเพศ รายได้ไม่มีความแตกต่างกันในเรื่องทัศนคติทางการเมือง แต่เยาวชนที่เคยเรียนเกี่ยวกับประชาธิปไตยจะมีทัศนคติแตกต่างจากผู้ที่ไม่เคยเรียน ในด้านความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยความสนใจทางการเมืองของเยาวชนกับระดับทัศนคติแตกต่างจากผู้ที่ไม่เคยเรียน ในด้านความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยความสนใจทางการเมืองของเยาวชนกับระดับทัศนคติ พบว่า เยาวชนมีระดับทัศนคติทางการเมืองแบบประชาธิปไตยแตกต่างกัน โดยที่

เยาวชนที่ติดตามข่าวสารทางการเมืองเป็นประจำจะมากกว่า และเยาวชนที่ติดตามน้อยจะน้อยกว่า และเยาวชนที่มีความสนใจแลกเปลี่ยนความคิดเห็นทางการเมืองภายในครอบครัวมากกว่า และเยาวชนที่มีระดับความรู้เกี่ยวกับประชาธิปไตยสูงจะสูงกว่าและเยาวชนที่มีระดับความรู้เกี่ยวกับประชาธิปไตยน้อยจะน้อยกว่า

วิวัฒน์ เขียมไพรวัน (2521) ศึกษาทัศนคติทางการเมืองแบบประชาธิปไตย และ ความสำนึกในหน้าที่พลเมืองของนักศึกษาปริญญาโท สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์สรุปได้ ว่า 1) นักศึกษาชายมีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย และมีความสำนึกในหน้าที่ พลเมืองมากกว่านักศึกษาหญิง 2) ยิ่งอายุมากขึ้นนักศึกษาจะมีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบ ประชาธิปไตยน้อยลงแต่อายุจะไม่มีอิทธิพลต่อระดับความสำนึกในหน้าที่พลเมืองเท่าใดนัก 3) นักศึกษาด้านสังคมศาสตร์จะมีวัฒนธรรมการเมืองแบบประชาธิปไตย และมีความสำนึกใน หน้าที่พลเมืองมากกว่านักศึกษาด้านเทคนิคและวิชาชีพ

#### ความรู้สึกมีประสิทธิภาพทางการเมืองของบุคคล

ประสิทธิ์ สันติกาญจน์ (2529) ศึกษาเรื่อง การเข้าร่วมทางการเมืองของประชาชน ในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่าสิ่งที่มีผลกระทบโดยตรงต่อการเข้าร่วมทางการเมืองได้แก่ สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม การเข้าไปเกี่ยวข้องกับองค์การ ความรู้สึกในด้านความมี ประสิทธิภาพทางการเมือง

พงศธร สัจจชลพันธ์ (2529) ได้ศึกษาความรู้สึกมีประสิทธิภาพทางการเมืองของ ชนชั้นนำในหมู่บ้านแห่งหนึ่งซึ่งเคยเป็นเขตอิทธิพลของพรรคคอมมิวนิสต์ พบว่าความรู้สึกมี ประสิทธิภาพทางการเมืองของชนชั้นนำในหมู่บ้านสูงขึ้น เนื่องจากหน่วยงานต่างๆของระบบ การเมืองเปิดโอกาสให้ชนชั้นนำในหมู่บ้านได้เสนอความต้องการและหน่วยงานของระบบการเมือง สนองตอบความต้องการเหล่านั้นเกือบทุกครั้ง เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ชนชั้นนำในหมู่บ้านเกิด ความรู้สึกมั่นใจว่าตนสามารถเรียกร้องให้หน่วยงานของระบบการเมืองปฏิบัติตามความต้องการ ได้ทุกครั้ง

#### การมีส่วนร่วมทางการเมือง

ปกรณ คุนารักษ์ (ปกรณ คุนารักษ์, 2522: บทคัดย่อ) ศึกษาเปรียบเทียบความ เข้าใจ ทัศนคติและการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษาชั้นปีที่ 4 มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิ



โรฒ มหาสารคาม สรุปได้ว่านิสิตชายส่วนใหญ่มีความรู้ความเข้าใจและเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองมากกว่านิสิตหญิง

สมาน พูแสง (2541: บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษาสถาบันราชภัฏเขตภาคเหนือตอนบน พบว่าพฤติกรรมการมีส่วนร่วมของนักศึกษา มีความสัมพันธ์กับความตั้งใจต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษา ซึ่งความตั้งใจดังกล่าวได้รับอิทธิพลจากเจตคติต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองและกลุ่มอ้างอิง ในการมีส่วนร่วมทางการเมืองคือ เพื่อน บิด มารดา ญาติพี่น้อง และอาจารย์ผู้สอน โดยเจตคติต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองมีผลมาจากความเชื่อ

ศิริณา สถาพรวงษา (2540) ศึกษาเรื่องการเมืองการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนจังหวัดเพชรบุรี กรณีศึกษากลุ่มคนรักเมืองเพชร เพื่อศึกษากระบวนการการเมืองการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในเขตจังหวัดเพชรบุรี ในรูปแบบการรวมกลุ่มของประชาชน โดยวิเคราะห์ถึงเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการมีส่วนร่วมทางการเมือง พบว่า นอกจากเนื่องมาจากบริบททางสังคมการเมือง ยังมีปัจจัยที่สำคัญคือ สำนักความเป็นพลเมือง และความผูกพันกับชุมชนของบุคคล

วัชรี ด้านสกุล (2541) ศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของเยาวชน อายุ 18-19 ปี ศึกษากรณีอำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา ผลการศึกษาพบว่า เยาวชนส่วนใหญ่เข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองค่อนข้างต่ำ โดยกิจกรรมที่เขามีสวนร่วมมากที่สุดคือ การไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้ง ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง ได้แก่ ความสนใจข่าวสารทางการเมือง ความรู้สึกมีประสิทธิภาพทางการเมือง ความแตกต่างของสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจและสังคม

พรทิพย์ รัตนวารินทร์ชัย (2546) ศึกษาการเมืองการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในเขตเทศบาล ของตำบลหนองแค จังหวัดสระบุรี เพื่อศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในเขตตำบลหนองแค จังหวัดสระบุรีพบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในเขตเทศบาล ได้แก่ เพศ อาชีพ ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาล การเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคมและความสนใจการรับรู้ข่าวสารทางการเมือง

เทวินทร์ ตติยรัตน์ (2532) ได้ทำการศึกษาเรื่องการเมืองการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในการปกครองรูปแบบเทศบาล โดยศึกษาเฉพาะกรณีเทศบาลเมืองนครพนม ผล

การศึกษาพบว่าอายุและความรู้ความเข้าใจทางการเมือง เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง ผู้ที่มีอายุสูงหรือมีความรู้ความเข้าใจทางการเมืองมากขึ้นเท่าใดก็ยิ่งทำให้มีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น สำหรับเพศ ระดับการศึกษา การเป็นสมาชิกทางสังคม มิได้เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง

ประทีป รุ่งเรือง (2537) ศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองศึกษาเฉพาะกรณีของครูในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา ในจังหวัดปทุมธานี พบว่า ข้าราชการครูมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับปานกลาง และเมื่อแยกออกเป็นด้านต่างๆแล้ว สามารถเรียงลำดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองจากมากไปน้อยได้ดังนี้ ด้านการฟังข่าวสารทางการเมือง ด้านความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการออกเสียง และด้านการสนทนาวิพากษ์วิจารณ์เกี่ยวกับการเมืองอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนด้านการติดตามหาเสียงของนักการเมืองและการติดต่อแสดงความคิดเห็น อยู่ในระดับต่ำ และประเด็นการติดตามข่าวสารทางการเมืองจากโทรทัศน์และความสนใจติดตามข่าวความเคลื่อนไหวทางการเมืองในประเทศจากหนังสือพิมพ์ในด้าน การฟังข่าวสารทางการเมือง นอกนั้นจะอยู่ในระดับปานกลางจนถึงระดับต่ำ

#### การเคลื่อนไหวทางสังคม

ชาติรี ทองสารี (2529) ทำการศึกษาวิเคราะห์ลักษณะงานทางการเมืองของกลุ่มพลังมวลชนจัดตั้ง พบว่ากลุ่มพลังมวลชนจัดตั้งมีการดำเนินงานทางการเมืองเพื่อสนับสนุนนโยบายรัฐบาลมากกว่าความต้องการของกลุ่มตนเองและเป็นการชักนำจากผู้อื่นมากกว่าจะมาจากจิตสำนึกของตนเอง

การศึกษาในเรื่อง การมีส่วนร่วมทางการเมืองของคนไทย: ศึกษากรณีปัจจัยที่ทำให้การประท้วงมีความยาวนานของ พงศกร รอดชมภู (2540) พบว่าประชาชนมีแรงจูงใจให้เข้าร่วมการประท้วงจากองค์การที่นำการประท้วง ซึ่งควรจะมีชื่อเสียงดีหรือประสบความสำเร็จมาก่อน ร่วมด้วยความรู้ว่าจะประท้วงอย่างไร จะป้องกันตนเองอย่างไรเป็นสำคัญ ในขณะที่เดียวกันนั้นความสำเร็จที่กลุ่มนำมีมาก่อนถ้าไม่สอดคล้องกับกลุ่มตนก็จะไม่เข้าร่วมด้วย ซึ่งสัมพันธ์กับเรื่องความเห็นพ้องต้องกันว่าจะชูประเด็นการประท้วงเรื่องอะไร ในอีกกลุ่มหนึ่งนั้นเป็นเรื่องของปัจจัยด้านอุดมการณ์และความหลากหลายของกลุ่มสมาชิกที่ต่างมีผลทางลบต่อการระดมสมาชิกทั้งคู่ ซึ่งหมายความว่ากลุ่มตัวอย่างมีความเชื่อในเรื่องอุดมการณ์ร่วมกันน้อย และมีความหลากหลายของกลุ่มสมาชิกไม่มาก ส่วนขอบเขตความเดือดร้อนที่เกิดขึ้นกับพฤติกรรมของฝ่ายต่อต้านการประท้วงที่ผ่านมา กลุ่มตัวอย่างมีความเกรงกลัวว่าหากประท้วงสำเร็จแล้วตนเองจะ

เดือดร้อนอีกครั้งหนึ่ง หมายถึงหากมีการกระทำจากฝ่ายต่อต้านการประท้วงสูงก็จะมีผู้เข้าร่วมน้อยลง ในทางกลับกันถ้าฝ่ายต่อต้านการประท้วงไม่กลั่นแกล้ง ไม่กดดัน ประชาชนจะมีการเข้าร่วมการประท้วงได้มากขึ้น

ฉันทนา รัญญะเศรษฐ์ (2530) ได้ศึกษาเรื่อง ขบวนการนักศึกษาไทยกับการพัฒนาประชาธิปไตย โดยศึกษาถึงวิวัฒนาการของการแสดงบทบาทในการต่อสู้เรียกร้องประชาธิปไตยในระบบการเมืองพบว่า การเคลื่อนไหวของขบวนการนักศึกษาจะทำได้เมื่อมีองค์กรนักศึกษาที่มีความเข้มแข็งเป็นผู้นำ และเมื่อสภาพแวดล้อมทางการเมืองเปิดโอกาสให้ แต่เมื่อใดที่สภาพแวดล้อมทางการเมืองไม่มีลักษณะเป็นเผด็จการ ขบวนการนักศึกษาจะปรับนโยบายหันไปให้ความสนใจ ในการแก้ปัญหาเศรษฐกิจมากกว่าการเมือง โดยไม่ตกเป็นเครื่องมือของกลุ่มผู้ไม่หวังดี วิธีการทำงานของขบวนการนักศึกษาจะเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงให้สอดคล้องกับสถานการณ์ตลอดเวลา และมีการพัฒนาบทบาทต่อไปเรื่อยๆ